

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

KATEDRA PRÁVA

Diplomová práce

Syndrom CAN v právní teorii a praxi v ČR

Monika Alková

© 2012 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra práva

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Alková Monika

Veřejná správa a regionální rozvoj nav.- Šumperk

Název práce

Syndrom Can v právní teorii a praxi v ČR

Anglický název

Syndrom Can in legislation and practice in the Czech Republic

Cíle práce

- zmapování základní právní úpravy syndromu Can
- popis syndromu Can
- rozbor závažných trestných činů páchaných na dětech

Metodika

- studium odborné literatury
- studium odborných článků
- studium internetových odkazů
- studium právních předpisů a důvodových zpráv
- vlastní zjištění
- konzultace
- kvantitativní vyhodnocení zjištěných výsledků

Harmonogram zpracování

1. Sběr dat, vyhotovení zadání práce - do 30.6.2011
2. Vypracování teoretické části - do 31.1.2012
3. Vypracování praktické části - do 28.2.2012
4. Odevzdání práce do 31.3.2012

Rozsah textové části

60 - 80 stran

Klíčová slova

mravnostní kriminalita, kriminologie, dítě, zanedbávání, zneužívání, týrání, pachatel, oběť, detenční ústav

Doporučené zdroje informací

Jan Chmelík a kolektiv, Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita, Portál, s.r.o., Praha 2003, ISBN 80-7178-739-6

Peter Pöthe, Dítě v ohrožení, Nakladatelství G plus G, Praha 1999, ISBN 80-86103-21-8

Marie Vágnerová, Psychopatologie pro pomáhající profese, Vyd. 4., Portál, s.r.o., Praha 2008, ISBN 978-80-7367-414-4

Michele Elliottová, Jak ochránit své dítě, Portál, 1995, ISBN 80-7178-034-0

Zákon číslo 40-2009 Sb. Trestní zákoník

Další literatura po konzultaci s vedoucím DP

Vedoucí práce

Píkola Pavel, JUDr. Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2012

JUDr. Jana Borská
Vedoucí katedry

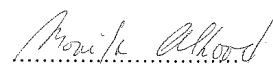
prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.
Děkan fakulty

Právo č. 1/2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci na téma, „Syndrom CAN v právní teorii a praxi v ČR“, jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury a na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

2. dubna 2012

Monika Alková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Judr. Ing. Pavlu Pikolovi, Ph.D za ochotu a vstřícnou pomoc při mém vedení.

Také bych chtěla poděkovat mým blízkým, kteří se mnou po celou dobu studií měli trpělivost.

**SYNDROM CAN V PRÁVNÍ TEORII A PRAXI V
ČESKÉ REPUBLICE**

**SYNDROM CAN IN LEGISLATION AND PRACTICE
IN THE CZECH REPUBLIC**

SOUHRN

Diplomová práce se zabývá trestnou činností, která je páchána na nezletilých dětech v České republice. Především se zaměřuje na Syndrom CAN – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte. Tento problém je v diplomové práci analyzován jak z hlediska kriminologického, legislativního, ale zejména z pohledu psychologického a sociálního. Poznamenány jsou zde nestátní prostředky ochrany mladistvých před trestnými činy. Kromě toho jsou v práci uvedeny státní instituce, které se danou problematikou zabývají. Diplomová práce zahrnuje empirické zkoumání, konkrétně výstupy průzkumu informovanosti dětí o syndromu CAN na základní škole v Šumperku a základní škole v Olomouci. Zajímalo mě, zda bude mít na informovanost o syndromu CAN nějaký vliv velikost města. Předpokládala jsem, že informovanost o syndromu CAN bude v krajském městě větší než v méně početném Šumperku.

Dále ve své diplomové práci zjišťuji míru informovanosti pedagogů o syndromu CAN a to na vybraných šumperských základních školách. Zajímalo mě především jakým způsobem nebo zda vůbec podávají učitelé základních škol v Šumperku dětem informace o problematice týraného, zneužívaného či zanedbávaného dítěte.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kriminologie, dítě, oběť, pachatel, Syndrom CAN, tělesné týrání, psychické týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání dítěte, šikana, kyberšikana, detenční ústav.

SUMMARY

This diploma work deals with criminal offence, which is committed on underage children in the Czech republic. It is centered on the CAN syndrome (Child Abuse and Neglect). This problem is analyzed here from the criminal, legislative and mainly from the psychological and sociological point of view. Non-state tools of children protection are mentioned here. Besides there are mentioned state institutions which deal with these kinds of issues. This diploma work includes empiric research, specifically research of outputs of children's awareness about the CAN syndrome in elementary schools in Šumperk and Olomouc. I was interested if city size matters in children's awareness about the CAN syndrome. I presumed that it would be bigger in the larger city (Olomouc).

Also in this work I tried to find out awareness of pedagogues about the CAN syndrome in selected elementary schools in Šumperk. I was interested how or if actually they present these information to pupils.

KEY WORDS

Criminology, child, victim, offender, the CAN syndrome, torture, mental abuse, sexual harassment, child negligence, bullying, cyber bullying, detention institute.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Cíl práce a metodika.....	8
Přehled řešené problematiky:	
3. Problematika syndromu CAN z kriminologického pohledu	10
3.1 Základní pojmy.....	10
4. Syndrom CAN	14
4. 1. Výskyt a příčina vzniku Syndromu CAN.....	15
4. 2. Prevence syndromu CAN.....	16
5 Formy syndromu CAN.....	20
5.1. Zanedbávání dítěte.....	20
5.2. Týrané dítě.....	21
5.2.1 Dítě obětí tělesného týrání.....	22
5.2.2 Dítě obětí psychického týrání.....	23
5.3 Šikana.....	24
5.3.1. Kyberšikana.....	28
6 Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte	30
6.1 Komerční sexuální zneužívání dětí	31
6.1.1 Základní charakteristika pachatelů.....	32
6.1.2 Základní charakteristika obětí.....	33
7 Legislativní úprava trestné činnosti páchané na nezletilých v právní úpravě.....	35
7.1 Právní úprava v trestním zákoníku.....	37
7.1.1 Trestný čin týrání svěřené osoby	37
7.1.2 Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby	38
7.1.3 Trestný čin vraždy a vraždy novorozенého dítěte matkou.....	39
7.1.4 Trestný čin pohlavního zneužití.....	40
8 Nevládní organizace pro ochranu mladistvých.....	42
8.1 Nadace Naše dítě.....	42
8.2 Dětské krizové centrum.....	43
8.3 Fond ohrožených dětí.....	44
9 Případy z praxe.....	46
10 Úvahy de lege ferenda.....	53

Empirická část:

11	Vlastní výzkum.....	55
11.1	Cíl výzkumu.....	55
11.2	Hypotézy výzkumu.....	55
11.3	Charakteristika výzkumných metod.....	56
11.4	Charakteristika výzkumného vzorku.....	56
11.5	Výzkumný soubor I.....	57
11.5.1	Interpretace výsledků výzkumu.....	58
11.5.2	Hodnocení I. výzkumné části.....	66
11.6	Výzkumná soubor II.....	66
11.6.1	Interpretace výsledků výzkumu.....	66
11.6.2	Hodnocení II. výzkumné části.....	77
12	Shrnutí.....	77
13	Závěr.....	78
	Seznam použité literatury.....	80
	Seznam tabulek a grafů.....	83
	Přílohy.....	85

1 Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila syndrom CAN v právní teorii a praxi v České republice. Syndrom CAN je syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Jde o značně častý jev, který se dotýká všech rovin naší společnosti. Dítěti může být ubližováno ze strany rodičů, rodinných příslušníků, spolužáků i od neznámých osob. V dřívější době bylo toto téma dost opomíjené, neprobírané a hodně utajované. Když se v rodině vyskytla daná problematika tak tam i “zůstala“ a to především v případech zanedbávaného dítěte. Jestliže byl spáchán trestný čin, byl řádně vyšetřen a následně uložen příslušný trest. Vše se řešilo za zavřenými dveřmi. Potom záleželo pouze na rodině jak se s problémem vyrovná.

Od roku 1989 se toho hodně změnilo, byla přijata Úmluva o právech dítěte, což nastartovalo nové období v řešení problému týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Institute, které se zabývají danou problematikou mají daleko větší pravomoc než dříve. Také široká veřejnost k tomuto problému není lhostejná a čím dál více se zapojuje. Jsou to například všímaví sousedé, kteří poukáží na rodinu, o které si myslí, že v ní není něco v pořádku. Díky veřejnosti také byla značná část případů týraných, zanedbávaných či zneužívaných dětí odhalena. Nyní informovanost obyvatel neustále roste a to díky médiím či kauzám v novinových článcích. Bohužel je nutno podotknout, že stejnou měrou roste také násilí a trestná činnost páchaná na nezletilých dětech.

Z mého pohledu dnes nejvíce trpí děti ze sociálně znevýhodněných rodin. Vidím zde velký problém, na který je třeba poukázat a nastínit vhodná řešení k jeho eliminaci. Problematika syndromu CAN je velmi složitá. Týrání, zanedbávání a zneužívání dětí je ovlivněno řadou sociálních, ekonomických a psychologických faktorů. Je mnoho rodin, které se ocitnou v tíživé životní situaci a nejsou schopni zajistit základní životní potřeby rodiny. Násilí na dětech ať už je to jakoukoliv formou neustále roste. Nebudu zde, v této práci posuzovat zmiňovanou problematiku jen z pohledu trestního práva, ale pokusím se toto téma rozvinout z pohledu možných psychologických a sociálních dopadů. Jestliže totiž v rodině dojde k tak otřesnému činu jako je zneužívání dítěte a to jakoukoliv formou, zůstávají v dítěti silné psychické odezvy, které si může nést s sebou po celý zbytek života.

Jak už bylo výše zmíněno, trestná činnost páchaná na dětech se týká i mimoprávních disciplín. Jedná se především o psychologii, kde je problematika syndromu CAN podrobně vysvětlena. Osobou pachatele se v souvislosti se syndromem CAN zabývá kriminologie. Vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů se nazývá viktimologie. A právě na posledně zmiňovaný vědní obor, viktimologii, bude v této práci kladen velký důraz neboť velmi úzce souvisí s ústředním tématem, tj. problematikou CAN.

2 Cíl práce a metodika

Cílem této diplomové práce je rozebrat syndrom CAN z hlediska kriminologického, legislativního, ale především psychologického a sociálního. Dále je cílem této práce poukázat na závažnost trestných činů, které jsou páčány na mladistvých a také zjistit míru informovanosti u dětí, ale i pedagogů. Jestliže se řeší na základních školách prevence, jakým způsobem jsou žákům podávány informace o dané problematice.

První kapitoly diplomové práce se věnují problematice syndromu CAN z kriminologického pohledu. Jsou zde podrobně rozebrány jednotlivé základní pojmy, které souvisí s daným tématem. V dalších kapitolách je důkladně analyzována problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, tedy vznik problému, příčina a dopady a to jak z hlediska psychologického tak i sociálního. Dále je to oblast prevence především z úhlu působnosti státních institucí. V další kapitole jsou detailně rozebrány formy syndromu CAN, ale také sociálně – patologické jevy, které s tímto syndromem souvisí.

V další kapitole se zabývám problematikou sexuálně zneužívaného dítěte a komerčního sexuálního zneužívání dětí. Následuje typologie pachatelů a obětí této závažné trestné činnosti, ale také následky, které taková činnost na oběti zanechává. V následující kapitole je problematika syndromu CAN zkoumána z hlediska legislativního. Obecně jsou tu rozebrány některé skutkové podstaty, jenž souvisí se syndromem CAN, jsou zde zmíněny také dva hlavní zákony, které s problematikou souvisí, ale i mezinárodní právní úprava.

Další kapitola diplomové práce se věnuje nestátním a neziskovým organizacím. Úloha nestátních organizací v rámci ochrany mladistvých je nezastupitelná. Jsou zde zmíněny jedny z nejvýznamnějších institucí v České republice, které se zabývají touto problematikou. Následující kapitolou jsou případy z praxe. Čerpala jsem ze zkušenosti mé kamarádky a podrobně rozepsala její případ, který mě potvrdil teoretické závěry zjištěné v této diplomové práci.

Poslední kapitola je věnována Úvahám de lege ferenda, kde jsou nastíněna možná řešení dané problematiky.

Empirická část:

Cílem této diplomové práce bylo zjištění míry informovanosti dětí na základní škole v Šumperku a Olomouci o Syndromu CAN. Dále bylo cílem diplomové práce prověřit, zda jsou sami učitelé obeznámeni s problematikou syndromu CAN a jakým způsobem na základních školách v Šumperku, dětem prvních a druhých stupňů sdělují informace o problematice týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

V empirické části byl použit kvantitativně orientovaný výzkum. Na začátku mého výzkumu jsem si stanovila hypotézy. Pro moje vlastní šetření jsem sestavila nestandardizovaný dotazník, který byl sestaven tak, aby byly získány údaje, které se vztahují k hypotézám, přičemž první dotazník je předložen žákům základních škol a na druhý dotazník odpovídají učitelé základních škol. Dotazníky jsou zcela anonymní. V dotazníku jsou jak otevřené tak i uzavřené otázky. U otázek bylo provedeno procentuální vyhodnocení, ze kterého bude patrné potvrzení či vyvrácení hypotéz. Závěry dotazníkového šetření jsou poznamenány a vyhodnoceny v empirické části diplomové práce.

3 Problematika syndromu CAN z kriminologického pohledu

Mravnostní kriminalita se velmi dotýká nejcitlivějších sfér osobní integrity. Mravnostní trestné činy vzhledem ke své charakteristice a především k možným dopadům na chráněný zájem jako je (život a zdraví člověka, svoboda v rozhodování o sexuálních stycích, mravní vývoj mládeže a další) jsou zařazovány mezi jedny z nejzávažnějších trestných činů s vysokou typovou nebezpečností. Jejich ničivý následek můžeme sledovat hned po jejich spáchání, avšak daleko závažnější následky můžeme považovat vývojové psychické poruchy, různé traumatizující poškození apod.

Osobní svoboda a lidská důstojnost jsou společenské atributy chráněné ve všech demokratických zemích¹. Řadí se mezi nejdůležitější základní práva člověka zaručená Listinou základních práv a svobod, která náleží do ústavních zákonů České republiky i mezi řadu mezinárodních dokumentů.

3.1 Základní pojmy

Dítě – dle úmluvy o právech dítěte, přijaté dne 20.11. 1989 v NEJW Yorku, se dítětem rozumí osoba mladší 18 let, pokud nedosáhla zletilosti dříve (naše občanskoprávní úprava nabytí zletilosti manželstvím). Trestní řád takového pojmu neužívá, zmiňuje se o něm pouze speciální norma, kterou je zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Trestní zákon uvedené označení užívá pro kategorii osob, která užívá zvláštní trestněprávní ochrany za podmínek stanovených ve vybraných skutkových podstatách (například trestný čin únos podle § 216 trestního zákona)². U trestného činu opuštění dítěte podle § 212 trestního zákona je tímto způsobem obvykle označováno dítě předškolního věku, které si samo neopatří pomoc, avšak může jít i o osobu starší, která není samostatná a za podmínek prostředí, kde zůstala opuštěná, není schopna se sama vyprostit z hrozícího nebezpečí.

¹ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, str. 11

² Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, str. 15

Obecně podle zákona o rodině jsou za děti pokládány osoby mladší 15 let. Podle § 216b trestního zákona je za dítě považována osoba mladší 18 let, pokud nedovršila zletilosti dříve. Trestněprávní pojem se tedy shoduje s občanskoprávním vyjádřením nezletilosti. Podobnou terminologii disponuje trestní zákoník.

Pro ukládání ochranné výchovy je významný věk 12 let. Jestliže osoba v době po dovršení 12 let a nedovršení 15 let spáchala čin jinak trestný, za který trestní zákon umožňuje uložit výjimečný trest, je beztrestná. Soud ovšem v občanskoprávním řízení takové osobě uloží ochrannou výchovu. Soud tak může učinit též tehdy, zda je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby mladší 15 let, která spáchala čin, který by byl jinak trestným činem³.

Mládež je spojována s různými věkovými kategoriemi v závislosti na předmětu a na jednotlivých vědních oborech (kriminologie, sociologie, apod.). Z kriminologického pohledu se dá za mládež označit osoba mladší 18 let.

Mladistvý je pojmem trestněprávním. Spojuje se s ním počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin (i přestupek), ale i zvláštnosti trestní odpovědnosti a trestního řízení proti mladistvým. Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení 15 let a končí v den dovršení 18. roku života. Obecná trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin nastává až dnem následujícím po dni, ve kterém fyzická osoba dovršila 18 let.

Nezletilý je opakem zletilosti. Je to fyzická osoba, která nemá 18 let a nenabyla zletilosti manželstvím. V časovém horizontu života vystihuje období od narození do nabytí zletilosti. S nezletilostí z občanskoprávního hlediska je spojena způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti. Nezletilí jsou způsobilí jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou patřičně jejich rozumové vyspělosti a odpovídající jejich věku. Tato způsobilost zaniká smrtí a nebo prohlášením fyzické osoby soudem za mrtvou. Trestní právo tento pojem neužívá, i když v trestněprávní praxi je mnohdy používán pro označení osob ve věku 15 let.

Osoba mladší 15 let - je to pojem trestněprávní. Z hlediska času v trestním řízení pojem „osoba mladší 15 let“ vyjadřuje časové období, ve kterém fyzická osoba, která před dovršením spáchala čin jinak trestný, je beztrestná.

³ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, str. 15

V trestním řízení tohoto pojmu užíváme k označení kategorie osob podléhajících zvláštnímu režimu při výslechu svědka (§ 102 trestního řádu), jinak trestní řád tuto kategorii osob označuje jako “osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné“ (§ 11 odst. 1, písm. d/ trestního řádu). Trestní zákon v některých svých skutkových podstatách (např. ve skutkové podstatě trestného činu pohlavní zneužívání podle § 242 trestního zákona) tímto pojmem označuje skupinu osob, která požívá zvýšené trestněprávní ochrany. Převážně však jde o pojem užívaný kriminologií a praxí⁴.

Pohlavní týrání jedná se o nepatřičné vystavení, většinou dítěte, pohlavnímu kontaktu, činnosti nebo chování. Obsahuje pohlavní dotýkání a to jakéhokoliv druhu. Jde o pohlavní styk nebo vykořisťování, většinou tím komu bylo dítě svěřeno do péče. Pohlavní týrání můžeme rozdělit na dotykové a bezdotykové. Za dotykové jevy můžeme označit přímý kontakt s dítětem. Jde o pohlavní styk nebo osahávání pohlavních orgánů dítěte. Za bezdotykové týrání určujeme např.: exhibicionismus, pasivní účast na sexuálních aktivitách, ukazování pornografické záběry dítěti a jiné.

Dětská pornografie jde o zobrazení dětských pohlavních orgánů, pohlavního nebo jiného sexuálního styku s dítětem nebo mezi dětmi.

Sexuálně zneužívané dítě je vymezeno Stockholmským kongresem jako: „použití dítěte pro sexuální účely za peníze nebo odměnu v naturáliích mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely“⁵.

Sociálně patologické jevy jsou to nejzávažnější poruchy chování jedince, které se projevují především narušením sociálních a trestněprávních norem. Sociálně patologické jevy jsou definovány jako nejzávažnější poruchy v chování mládeže projevující se především jako narušení sociálních, a v důsledku toho též trestněprávních norem; jedná se o poruchy, které se vyznačují určitou hromadností výskytu, stabilitou a rozšířeností při stejných sociálních podmínkách⁶.

Perverze vyjadřuje záměnu přiměřeného a přirozeného procesu v sexuálním chování za nepřiměřené a nepřirozené. Jde o označení pro zvrácenost v pudovém a citovém životě, zvrhlost a to zvláště v pohlavních stycích.

⁴ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, str.16

⁵ Dokumenty ze Stockholmského světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, 1996

⁶ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, str.17

Mravnostní kriminalita - jedná se o skupinu trestných činů, jejichž typickým obsahem je protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje. Namísto tohoto pojmu je také užíváno označení mravnostní trestná činnost nebo sexuální trestná činnost, přičemž poslední dva pojmy lze označit za synonyma⁷.

⁷ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, str.16

4 Syndrom CAN

Ve společnosti se můžeme potkávat s dětmi, jejichž rodinné prostředí, ve kterém žijí se jeví přímo jako nepřijatelné. Uvedené děti strádají řadou rozmanitých nedostatků. Trpí újmou ve fyzické, psychické a sociální oblasti.⁸ Důsledkem toho může být fyzické a psychické poranění, které má negativní vliv na další vývoj dítěte. Myšlenku, že některé děti jsou vystaveny nepřetržitému fyzickému napadání a hrubému zanedbávání ze strany svých nejbližších, vyslovili již lékaři ve starém Egyptě.

V Evropě tuto skutečnost poukázali v 19. století patologové, především Francouz Ambrosie Tardieu. Revoluční převrat v medicínském objevení tělesného týrání přinesla až radiologie. Moderní historie diagnostiky poranění, která vznikla v důsledku týrání, se datuje do roku 1946, kdy Bon Caffey publikoval seminární práci o zlomeninách dlouhých kostí a subdorálních hematomech, kterým přisuzoval nenáhodný traumatický původ. Světová medicína se tohoto tématu plně chopila díky osvícenému americkému pediatrovi Henrymu Kempem, který na výročním zasedání Americké pediatrické společnosti v roce 1961 zavedl pojem „battered child“ (bité dítě). Během následujících pěti let se objem lékařské literatury na toto téma zdvojnásobil. Původně úzce medicínská událost se navíc stala impulsem ke vzniku veřejné diskuse a k následné změně legislativy ve většině států USA. K syndromu bitého dítěte se během následujících let přidaly další skupiny příznaků spojených se sexuálním zneužíváním (sexual abuse), zanedbávání (neglect), které jsou zahrnuty do anglického pojmu „child abuse and neglect“, ve zkratce CAN⁹. Syndrom CAN „Child Abuse and Neglect“, označujeme za syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, je definován jako poškození duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné¹⁰. V odborné literatuře nacházíme mnoho definic syndromu CAN. *Zdravotní komise Rady Evropy definuje tělesné týrání následovně:* „Tělesné týrání je tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění, popřípadě nezabránění utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo

⁸ Fischer, Slavomil Sociální patologie : analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů / Slavomil Fischer, Jiří Škoda Praha : Grada, 2009 s. 145

⁹ Peter Pöthe, Dítě v ohrožení, Nakladatelství G plus G, Praha 1999, s 34-35

¹⁰ Vágnerová, Marie, Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová Praha : s. 593

způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno“. Jedná se o souhrn negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Tyto symptomy vznikají jako následek ubližování a nedostačující péče o dítě. Životní potřeby dítěte jsou zcela zanedbávány. Jde o poškození, které vzniká týráním, zanedbáváním nebo zneužíváním dítěte.

Jsou různé druhy ubližování dítěte, které mají odlišný následek. Rozlišujeme problémy vznikající deprivací (nejsou dostatečně uspokojovány potřeby dítěte oproti týráním, zneužívání nebo zanedbávání). Dítěti nejčastěji ubližují jeho rodiče či rodinní příslušníci a dítěti blízké osoby a to v případě když jsou k dítěti necitliví, bezohlední a upřednostňují své vlastní potřeby nad potřebami dítěte. Toto chování lze chápat jako zneužití fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci dospělého nad komplementárně podřízeným a závislým dítětem¹¹. U tohoto chování se především jedná o psychickou újmu dítěte. K syndromu CAN dochází tehdy, když osoba, která je pověřená hlídáním dítěte zneužije svoji nadřazené moci nad dítětem. Syndrom CAN není v dnešní době rozhodně zvláštním jevem, poslední dobou nás média přímo zahlcují otřesnými případy, které jsou spojené s týráním, zanedbáváním nebo zneužíváním dítěte. Bohužel následky těchto činů si často dítě nese s sebou po celý svůj život.

4.1 Výskyt a příčina vzniku Syndromu CAN

Zanedbávání jsou mnohdy vystaveny děti již v ranném věku. V nadpoloviční většině jsou to děti do šesti let, přičemž trpí ve stejné míře chlapci i dívky. Předpokládá se, že syndromem CAN trpí v současné době přibližně 1-2% dětí¹². Přesnější počet není možné určit, neboť celá řada případů není zachycena. Je velmi těžké určit příčinu tohoto syndromu.

Od roku 1993, kdy byla založena Nadace Naše dítě, je jejím hlavním cílem a posláním ochrana práv, zdraví a životů dětí, které se často stávají oběťmi hrubého násilí, trýznění a bolestivého utrpení. Přes veškerou snahu odborníků ze všech oblastí ochrany dětí je situace v ČR stále velmi vážná a desítky tisíc dětí prožívají smutné a těžké dětství¹³.

¹¹ Vágnerová, Marie, Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová Praha : s. 593

¹² Vágnerová, Marie, Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová Praha : s. 593

¹³ Nadace Naše dítě, Tiskové zprávy 2011 [online] Publikováno: 28.11.2011 Dostupné z <http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?ida=1096&idk=561>

V roce 2010 bylo českými úřady registrováno takřka 6 000 případů různých druhů násilí na dětech. Jde o situace, kdy se policie, lékaři a pracovníci sociálních odborů dozvěděli od příbuzných obětí nebo jejich blízkých o trestné činnosti páchané na dětech. Smutnou skutečností ale zůstává, že o dalších tisících týraných dětech se neví. Jak dokládají statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí, nejčastěji se tato trestná činnost děje v úplných rodinách, kde jsou děti jako oběti poškozovány svými vlastními rodiči¹⁴.

„Každý případ špatného zacházení s dítětem, ať již ve smyslu aktivní agrese (týrání, zneužívání), nebo pasivního agresivního chování (zanedbávání) má multifaktoriální etiologii a je výsledkem komplexního působení řady osobnostních, sociálních a kulturních faktorů“¹⁵. Tyto faktory můžeme rozdělit do čtyř skupin jako je přenos násilí, sociální stres, sociální izolace a nízké zapojení do občanského a komunitního života nebo struktura rodiny.

Příčiny násilí na dětech mohou být opravdu různé. Nejčastěji poškozují své dítě rodiče, kteří trpí psychickým onemocněním, jsou nezralé, osamocené, ale také agresivita hraje velkou roli, alkoholismus a drogy. Z rozhovoru s dětským neurologem jsem se dozvěděla, že právě alkoholismus a drogy, mají velký vliv na tento syndrom. Neboť u dětí, jejichž rodičové jsou alkoholici nebo drogově závislí se nejčastěji projevují poruchy chování, žijí ve sociálně znevýhodněných podmínkách jsou pomalejší nebo trpí hyperaktivitou.

4.2 Prevence syndromu CAN

¹⁶Prevence v širším pojetí znamená předcházení nežádoucímu jevu a ochrana před tímto jevem. Z hlediska právního prevence znamená, legislativní opatření, která mají chránit společnost před nežádoucím konkrétním jednáním jednotlivců či skupin obyvatelstva. V užším pojetí můžeme chápat prevenci jako jednotlivé negativní jevy a to prevence kriminality, prevence dětí před negativními jevy či prevence před negativními sexuálními praktikami. Prevence z hlediska sociálního se týká především lidské

¹⁴ Nadace Naše dítě, Tiskové zprávy 2011 [online] Publikováno: 28.11.2011 Dostupné z <http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?id=1096&idk=561>

¹⁵ Vaničková, Eva. Sexuální násilí na dětech : výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999

¹⁶ podrobně Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003 s. 34-37

společnosti. Označují se tím jevy, procesy, případy, problémy či situace, jenž vyžadují nějaké řešení.

Prevence kriminality můžeme chápat jako záměrné, plánovité a koordinované působení na příčiny a podmínky, které vedou k jejímu páchání, s cílem odstranit je nebo alespoň podstatně omezit. Prevence kriminality můžeme rozdělit do tří rovin a to na generální prevenci, sociální a situační. Generální prevence se týká trestního práva a je založena na preventivním účinku trestu či jiných trestněprávních opatřeních včetně alternativních trestů. Situační prevence je spojena s místem činu, okolnostmi, které trestnému činu předcházejí nebo k němu vedou. Tyto aspekty, které se stávají součástí kriminálního postupu, jsou základním předpokladem pro účinnou prevenci.

Z hlediska sociálního můžeme prevenci rozdělit do tří základních skupin, jde o soubor společenských opatření z oblasti, kultury, ekonomiky a sociální oblasti.

Primární prevence je zaměřena širou veřejností naší populace. Jde o působení masmédií, výchovně-vzdělávacích zařízení a legislativy. Aby primární prevence byla účinná, je důležité zaměřit se na nejnižší věkové skupiny lidí, na prostředí, ve kterém se utvářejí hodnotové vztahy a postoje či na sociální vztahy.

Sekundární prevence je zaměřena na rizikové skupiny či jedince, kde můžeme předpokládat, že vzniknou situace, kdy jejich konání bude klasifikováno jako sociálně patologické. Jedná se o prevenci, která je zaměřena například na sociální prostředí, ve kterém jedinec žije a sociální vztahy a jejich interakce. Důležité je včasné vyhledání problému, podávání informací v oblasti sociální a poradenské péče¹⁷. Tuto úlohu mají různé poradny, linky důvěry, sociální pracovníci, metodici prevence na školách či výchovní poradci.

Cílem terciární prevence je zajištění a poskytnutí včasné odborné pomoci. Je orientována především na eliminaci recidivy a minimalizaci škod. Zahrnuje aktivity a opatření, které se zaměřují na jedince, které již spáchali trestnou činnost. Jedná se o prostituci, šikanu, násilí a kriminalitu. Pro tento účel slouží poradenské a ambulantní služby, léčebná zařízení, vězeňství, církevní aktivity či občanská a charitativní sdružení.

V oblasti prevence syndromu CAN plní úkoly ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, práce a sociálních věcí, vnitra, zdravotnictví, spravedlnosti, ale také nevládní a charitativní organizace.

¹⁷ podrobně Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003 s.34

Ministerstvo práce a sociálních věcí

K oblasti prevenci nejvíce přispívá oddělení péče o děti a rodinu a oddělení sociální prevence, které spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Sociálně-právní ochrana dítěte zajišťuje práva dítěte na život, jeho vhodný vývoj, péči a život v rodině, na identitu dítěte, svědomí a náboženství, svobodu myšlení, na vzdělání a zaměstnání, obsahuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv duševním či tělesným násilím, zneužíváním, zanedbáváním či vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu obsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly¹⁸.

S problematikou syndromu CAN bylo v minulosti obeznámeno jen malé procento sociálních pracovníků a právních odborníků. V poslední době míra informovanosti s touto tematikou roste stejně tak i obeznámení s množstvím forem zneužívání dítěte jako je fyzické a psychické týrání, sexuální obtěžování a zanedbaná péče¹⁹.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Cílem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je prevence orientovaná na děti a mládež do oblasti zdravého životního stylu, zejména pak na zvyšování odolnosti proti ohrožujícím negativním jevům. Problém, který spadá do působnosti oboru školství, je zvýšení motivace učitelů ohlašovat různé formy týrání či zneužívání na patřičných orgánech. Pro tento účel Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR vydalo metodický pokyn, O spolupráci škol a před-školských zařízení s Policií ČR při prevenci a vyšetřování kriminality dětí a mládeže, ale také kriminality na dětech páchané²⁰.

¹⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí, Sociálně-právní ochrany dětí [online] Publikováno: 14.7.2009 Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7242>

¹⁹ THOSE WHO CAN TEACH, 13^T EDITION, RYAN AND COOPER, ABUSED AND NEGLECTED CHILDREN, s.109

²⁰ podrobně Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál s.37

Ministerstvo vnitra a policie ČR

V rámci Policie ČR je závazný Pokyn policejního prezidenta č.8 ze dne 21.1. 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži²¹. Mimo plnění úkolů na úseku důsledného postihu kriminality páchané na mládeži, což jsou jako zneužívání dětí, dětská pornografie, sexuální delikty páchané na mladistvích, řeší specialisté i úkoly na úseku prevence. Spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany či nadacemi orientovanými na danou problematiku. Podílejí se na preventivně-výchovné a osvětové činnosti, formou přednášek na školách či různých besed.

²¹Poradenské centrum, Metodické pokyny a legislativa [online] Dostupné z: <http://www.poradenskecentrum.cz/metodicke-pokyny-legislativa.php>

5 Formy syndromu CAN

Základní formy CAN syndromu jsou:

- Zanedbávání
- Tělesné týrání
- Psychické týrání
- Sexuální zneužívání bezdotykové
- Sexuální zneužívání dotykové
- Zvláštní formy systémového týrání

5.1 Zanedbávání dítěte

Zanedbávání dítěte vede k poškozování vzniklému v důsledku nedostatečného uspokojování jeho potřeb, jehož příčinou je omezení standardní interakce mezi rodičem a dítětem²². Následky zanedbávání se stupňují s věkem, většinou se dítěti zhorší školní prospěch a narůstá počet kázeňských přestupků²³.

Zanedbávajícími rodiči jsou nejčastěji lidé, kteří nemají pro tuto roli dostatečné kompetence a nejsou schopni nebo z nějakého důvodu se nemohou o dítě starat. Mnohdy jde o jedince s nízkou sociokulturní úrovní, jejichž rodinné vztahy a domácnost nejsou příliš dokonalé. Lidé, kteří nejsou dostatečně motivováni k tomu mít dítě. Obvykle jsou to lidé, například mladí, nezralí, žijící v bídě nebo prahnoucí po kariéře. Zanedbávání definuje Zdravotní komise

Rady Evropy takto: *Zanedbávání je jakýkoli nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte anebo dítě ohrožuje. Tělesné zanedbávání je pojímáno jako neuspokojování tělesných potřeb dítěte. To zahrnuje neposkytování přiměřené výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče a ochrany před zlem. Citové zanedbávání je neuspokojování citových potřeb dítěte, a to pokud se týká náklonnosti i pocitu dítěte, že někam patří²⁴.*

²² Vágnerová, Marie, Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová Praha : s. 594

²³ Langmeier, Josef, Vývojová psychologie / Josef Langmeier, Dana Krejčířová Praha : Grada, 2006. s. 291-292

²⁴ Peter Pöthe, Dítě v ohrožení, Nakladatelství G plus G, Praha 1999, s.50

5.2 Týrané dítě

Týrání můžeme rozdělit na dvě formy a to psychické týrání a fyzické týrání. Nejčastěji jsou děti týrány v rodinách, kde jsou vztahy mezi jednotlivými členy nějak narušené, například spolu nekomunikují, navzájem se netolerují a jiné. Chybí zde porozumění a podpora a převládá zde nespokojenost a napětí, výsledkem toho mnohdy bývá násilí a agrese. Dítě jakožto neslabší člen rodiny se stává bezmocné a často napadnutelné. Následkem týraného dítěte mnohdy bývá narušení osobnostního vývoje dítěte.

Týrajícími rodiči mohou být jedinci, kteří mají zvýšený sklon k násilím. Častěji jde o rodiče alkoholiky, toxikomany, duševně choré, kteří v rámci afektu ztrácejí veškeré zábrany pro vykonání trestného činu na dítěti). Jsou to lidé , kteří se soustředí na své problémy a zájmy a dítě je pro ně spíše přítěží. Dítě potom poslouží k vybití negativních emocí. Týrajícími rodiči mohou být také lidé, kteří o dítě obecně nestojí, lidé se zvýšenou potřebou moci nad dítětem(například: dlouhodobě nezaměstnaní, nespokojeni se svým životem, nefungující rodinou), ale také to jsou rodiče, kteří byli v dětství sami zanedbáváni nebo týráni.

Týrané děti mají většinou povahu takovou, jejichž chování můžeme označit za nesrozumitelné. Můžeme sem zařadit, úzkostlivé děti, ustrašené, neslyšící či mentálně postižené. Jde majoritně o děti nemocné, trpící syndromem hyperaktivity nebo s obtížným temperamentem. Obvykle je každé sexuálně zneužívané dítě současně fyzicky i psychicky týrané, každé fyzicky týrané dítě je současně týrané i psychicky a konečně každé psychicky týrané dítě j zanedbávané²⁵.

²⁵ PEŠOVÁ, Ilona a ŠAMALÍK, Miroslav. Poradenská psychologie pro děti a mládež. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006 s.120

5.2.1 Dítě obětí tělesného týrání

Týrání je takové vyjádření rodičů či jiných osob, které dítě tělesně či duševně poškozují a ohrožují i jeho další vývoj²⁶. Takřka každý z nás byl svědkem události, kdy dospělý jedinec hrubě napadl dítě ať už verbálně či neverbálně. Za příklad můžeme uvést spěchajícího rodiče, jenž za sebou vleče své dítě, které nestačí jeho kroku. Nebo matku, která po opětovném slovním napomenutí několikrát uhodí své dítě do obličeje. Oběťmi tělesného násilí se děti stávají již od nepaměti. Myšlenku, že některé děti jsou vystaveny stálému fyzickému násilí a surovému zanedbávání ze strany svých blízkých, pronesli již lékaři ve starém Egyptě.

V Evropě tuto skutečnost formulovali v 19. století patologové, především Francouz Ambrosie Tardieu. Revoluční změnu v medicínském objevení tělesného týrání přinesla radiologie. Moderní historie diagnostiky poranění, která vznikla v důsledku týrání, se datuje do roku 1946, kdy Bon Caffey publikoval seminární práci o zlomeninách dlouhých kostí a subdórálních hematomech, kterým přisuzoval nenáhodný traumatický původ. Světová medicína se tohoto tématu plně chopila díky osvícenému americkému pediatrovi Henrymu Kempemu, který na výročním zasedání Americké pediatrické společnosti v roce 1961 zavedl pojem „battered child“ (bité dítě)²⁷.

Mezi nejrozšířenější způsoby tělesného ubližování v naší zemi patří:

- bití rukou, gumovou hadicí, elektrickou šňůrou či vařečkou,
- kopání, pálení cigaretou či zápalkou
- opaření vařící vodou, kousání, řezání,
- trhání vlasů
- kroucení a svazování končetin

Tyto mechanismy ponechávají viditelné známky na těle dítěte, pomocí nichž rozpoznáváme, že je dítěti ubližováno. Bez patrných stop, avšak dušení či trávení dítěte.

²⁶ Vágnerová, Marie, Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová Praha : s.611

²⁷ Peter Pöthe, Dítě v ohrožení, Nakladatelství G plus G, Praha 1999, s.34-35

Na týrané dítě mohou poukázat různé skutečnosti, jestliže jsme v roli souseda, neměl by nám uniknout nepřetržitý dětský pláč, nadávky či výkřiky dospělých.

Jestliže jsme v pozici učitelů nebo vychovatelů všímáme si modřin, odřenin, ale také toho, jak dítě chodí do školy oblečené, zda je čisté a není otrhané. Tyto příznaky pomohou k odhalení mnoha případů týraných dětí.

5.2.2 Dítě obětí psychického týrání

Tato forma násilí je bohužel velmi těžko prokazatelná, zahrnuje v sobě složku aktivní i pasivní. Aktivní týrání dítěte se prokazuje nadávkami, ponižováním, nadměrnou kritikou, zesměšňováním, neustálým odmítáním dítěte nebo nedůvěrou. Pasivní týrání můžeme vymezit jako nedostatek zájmu o dítě. Projevuje se nevšímavostí, neláskou, citovým deptáním či strádáním nebo nedostatkem péče ze strany těch nejbližších většinou rodičů²⁸. Bolest psychická či bolest duše je nezměřitelná. S psychickým týráním se povětšinou setkáváme u rodičů, kteří mají neúměrně vysoké nároky na jejich dítě. Pocity dítěte jsou mnohdy opomíjené a utlačované. Mnohdy týrané děti jsou vystavovány tvrdým příkazům či zákazům.

Psychické týrání vzniká jako výsledek nevšímání, výsměchu, ponižování, urážek, opovrhování či vzájemného zastrasování²⁹. Na rozdíl od bolesti tělesné, následky psychické bolesti může dítě provázet celý život. Psychické týrání jak již bylo výše zmíněno je hůře identifikovatelné, jeho následky nejsou tak jednoznačné, avšak pro další vývoj dítěte mohou mít katastrofální dopad.

Psychické týrání dítěte má velký vliv na jeho další vývoj. Čím je dítě mladší tím větší je riziko postižení. Týrané děti jsou většinou apatické, neschopné prožívat radost, projevovat jakékoli emoce. Mnohdy jsou úzkostlivé s pocitem méněcennosti a nedostatkem sebedůvěry. Jsou ustrašené, precitlivělé, podrážděné, také mají sklon k afektivním výbuchům. Za psychické týrání můžeme také označit trýznění dítěte, citové vydírání, nadávky, sociální izolace (dítě ve tmě), ponižování dítěte.

Do této skupiny můžeme začlenit také dvoukariérová manželství. Rodiče jsou mnohdy velmi vytížení svým zaměstnáním a na dítě jim nezbývá skoro žádný čas. Často si

²⁸ Martínek, Zdeněk, Agresivita a kriminalita školní mládeže / Zdeněk Martínek Praha : Grada, 2009 s. 25

²⁹ Peter Pöthe, Dítě v ohrožení, Nakladatelství G plus G, Praha 1999, s.43

neuvědomují jak dítě citově strádá. Tito rodiče často své děti citově vydírají. Děti se stávají ustrašenými, snadno se rozpláčou, jsou úzkostliví a vystrašení.

Specifickou formou psychického týrání je postavení dítěte během rozvodového řízení rodičů, kteří se vzájemně nechtějí dohodnout na výchově dítěte a vtahují jej do svého sporu. Rozvod rodičů je rozpadem partnerství, rodičovství však zrušit nelze³⁰. Rodičem je jedinec po celý život. Rodiče, kteří prochází rozvodovým řízením se velmi často hádají. Neustále hádky, křik, nadávky rodičů, bouchání to vše dítě vnímá či slyší přes zavřené dveře svého pokoje. V horším případě je přímí účastník rodičovských těchto rodičovských sporů. Nejčastěji to v dítěti vyvolá pocity, nejistoty, obavy, strachu, vzteku, úzkosti, samoty či pláče. Dítě se potom dostává do velmi citově obtížné situace.

Obecně platí, že způsob, jakým rodič dítě vychovává a jak se k němu chová, do značné míry odpovídá způsobu, jakým se k němu chovali jeho vlastní rodiče. Dospělí, kteří byli v dětství týráni, se s větší pravděpodobností stávají týrajícími rodiči.³¹

5.3 Šikana

Ačkoliv by současné školy měly zaměřovat na demokratické principy výchovy, měly by vést žáky ke komunikaci a respektu, objevuje se u dětí a mládeže stále jeden z nejvýraznějších sociálně-patologických jevů a to je šikanující chování³². Třebaže je šikana dlouhodobě známý pojem, až v posledních dvaceti letech probíhaly průzkumy, které se šikanou zabývaly systematicky. První průzkumy byly provedeny Danem Olweusem v Norsku a Švédsku v osmdesátých letech dvacátého století. V anonymním průzkumu se 150 000 dětmi a mladistvími Olweus zjistil, že se s různými formami šikany pravidelně setkává 15 procent dotázaných. 9 procent bylo šikanováno ze strany vrstevníků, 7 procent šikanovalo ostatní a 2 procenta dotázaných bylo šikanováno a na to konto poté šikanovali oni sami³³.

³⁰ Ilona Špaňhelová, *Dítě a rozvod rodičů*, Grada Publishing a.s., 2010, s. 29-30

³¹ Marie Vágnerová, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Marie Vágnerová Praha: s. 617

³² Martínek, Zdeněk, *Agresivita a kriminalita školní mládeže* / Zdeněk Martínek Praha : Grada, 2009. s.109

³³ CYBERBULLZING, THE DIGITAL AGE, ROBIN KOWALSKI, P. AGATSTON

Co je myšleno šikanujícím chováním. Rozlišujeme dva základní termíny a to šikanu a teasing. Teasing, můžeme nazvat chováním, které šikanu připomíná. Jedná se nevinné škádlení mezi dětmi, například chlapci provokují děvčata, neboť se jim líbí. Toto chování je avšak zcela přirozené. Oproti šikaně, kde jeden nebo více žáků naprosto úmyslně týrá své spolužáky či spolužáka, přičemž používá agresivního chování.

Metodický pokyn MŠMT definuje šikanu jako:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků“.

Druhy šikany³⁴

- Fyzická agrese: agresor užívá k šikanování fyzického násilí případně předměty, kterými oběť šikanování napadá
- Slovní agrese a zastrašování: agresor oběti hrozí fyzickým útokem, vysmívá se oběti, nadává ji či zastrašuje
- Krádeže, ničení a manipulace s věcmi: agresor oběti odcizuje či ničí její věci nebo si úmyslně věci půjčuje a poté je vrací poškozené
- Násilné a manipulativní příkazy: agresor nutí oběť k nepříjemným úkolům a činnostem, například nutí oběť psát za jiného domácí úkol, nosit svačinu či nedobrovolně odevzdávat peníze.

³⁴ Policie ČR, Šikana [online] Publikováno: 2010 Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

Dětskou obětí šikany většinou bývá dítě, které se nemůže nebo z nějakého důvodu neumí dobře bránit, které se jakýmkoliv způsobem odlišuje od průměru, například je nejmenší ve třídě, ráčkuje či nosí brýle, je fyzicky slabé, uzavřené samo do se, pomalejší v uvažování, dítě jiné národnosti či menšiny nebo takzvaný malý genius.

Pachatelem šikany bývá zpravidla starší jedinec, silnější, tělesně zdatný, agresivní ke svým spolužákům a mnohdy i k učitelům. V kolektivu může vystupovat jako vůdčí sebevědomá osoba, temperamentní, avšak méně nadaný. Často pochází z rodinných poměrů, kde převládá fyzické či psychické násilí.

Následky šikanovaného dítěte může dítě poškodit jak fyzicky tak i psychicky. Často takovátto poškození u dítěte mají nevratný charakter, mnohdy dochází k přerušení citových vazeb s nejbližšími. Dítě se cítí ponížené, ztrácí důvěru a sebevědomí. Mnohdy si následky šikanování nese s sebou celým životem.

Šikana z hlediska legislativního³⁵

Státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování je ve spoustě případů trestnou činností.

- Z právního hlediska můžeme říci, že šikana, naplňuje takové skutkové podstaty jako jsou například krádeže (§ 247 trestního zákona), ublížení na zdraví (§ 221 trestního zákona), omezování osobní svobody (§ 231 trestního zákona), vydírání (§ 235 trestního zákona), loupeže (§ 234 trestního zákona), poškozování cizí věci (§ 257 trestního zákona), znásilnění (§ 241 trestního zákona)³⁶.
- Osoba mladší 15 let není trestně odpovědná, ale soud pro mládež jí může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, některá z těchto doporučení, například dohled probačního úředníka, doporučení psychologického či terapeutického vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče nebo ochrannou výchovu³⁷.

³⁵ Policie ČR, Šikana [online] Publikováno: 2010 Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

³⁶ Občanské sdružení proti šikaně, Úvod [online] Publikováno: 31.05.2003 Dostupné z: http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#uvod

³⁷ Občanské sdružení proti šikaně, Úvod [online] Publikováno: 31.05.2003 Dostupné z: http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#uvod

- Trestní odpovědnost mladistvých ve věku od 15 do 18 let je posuzována soudy pro mládež podle zákona č. 218/2003 Sb., s ohledem na mravní a rozumovou vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení.
- Po dovršení 18 let jsou jedinci plně trestně odpovědní a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže čj. 14 514/2000-51 je platný od 1.1.2001 a systémově se soustředí na celou řadu sociálně patologických jevů. Vymezuje minimální preventivní programy ve školských zařízeních a vymezuje funkci školního metodika prevence. Šikánování žáků škol a školských zařízení označuje za jeden z vážných negativních jevů³⁸.

Cílem tohoto metodického pokynu je poukázat na závažnost této trestné činnosti a umožnit pedagogickým pracovníkům základní informace o jeho projevech a napomoci hledat řešení těchto specifických problémů³⁹.

Výzkum fenoménu dětské šikany probíhá v několika zemích po celém světě. Tento výzkum je skutečně náročný a to především díky obtížnosti zformulovat všeobecně uznávanou definici pojmu šikana a také díky různému přístupu a formě sběru dat. Čím širší je pohled na věc, tím komplexnější je získaná představa o problému⁴⁰.

³⁸MŠMT, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy [online]
Publikováno: 26.4.2004 Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>

³⁹Společenství proti šikaně, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikánování mezi žáky škol a školských zařízení [online] Publikováno: 2004, Dostupné z: <http://www.sikana.org/>

⁴⁰ BULLZING AND TEASING: SOCIAL POWER IN CHILDREN'S GROUPS, , strana 13, GAVLE L., MACKLEM

5.3.1 Kyberšikana

Rozdíl od šikany je ten, že u šikany je znám útočník. U kyberšikany je vždy agresor anonymní. V případě, že sdělujeme cokoli přes internet je to mnohem jednodušší, než říct to druhému do očí. Kyberšikana či počítačová šikana je šikana takového druhu, která používá elektronických prostředků jako jsou, mobilní telefony, internet, pagery a jiné.

Kyberšikanu (cyberbullying) můžeme definovat jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), především mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které vyvést někoho záměrně z rovnováhy⁴¹. Internet může být tady nástrojem umocňujícím šikany, když je zahanbující materiál získán za použití násilí, popřípadě když jde o video či fotografie, které zachycují oběť ve chvíli trýznění, nebo když se celá skupina spolužáků domluví na vytvoření a propagaci internetové stránky, na níž je oběť odsouzena⁴².

Specifické znaky od kterých se liší kyberšikana od šikany jsou: jak už bylo výše zmíněno útočníci jsou vždy anonymní, mění se profil obětí a profil útočníků (může jít o velmi fyzicky slabého jedince), často se zaměřuje čas a místo útoku, chování je rozdílné než ve skutečném světě (agresor se může vydávat za dítě, avšak na druhé straně může být dospělí jedinec), jestliže propagujeme kyberšikanu potřebujeme diváky(kyberšikana může mít tedy početné publikum, pachatel často oběť nenapadá opakovaně, stačí když nahrávky s obětí propaguje na internetu , které se šíří dál. Dopady šikany nemusíme snadno rozpoznat, jde o specifický druh psychického týrání jedince. Týrané oběti kyberšikany jsou mnohdy uzavřené sami do sebe, nekomunikují s okolím, na svoje problémy zůstávají většinou sami, stydí se.

⁴¹ Co je kyberšikana [online] Publikováno: 22 květen 2009, Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

⁴² ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010 s. 24

Bránit se proti šikaně můžeme různými způsoby, například nereagováním, neodpovídáním, ignorováním. Můžeme změnit přezdívku či sim kartu, vytvořit si jiný e-mail, neuvádět skutečnou identitu. V případě, že se dítě stane obětí kyberšikany je dobré se svěřit rodičům či učitelům. Rodiče, škola či policie pak v ideálním případě spolupracují jako jeden tým a společně hledají to nejlepší možné řešení⁴³.

⁴³ Proti šikaně, Jak se bránit [online] Publikováno: 2011, Dostupné z: <http://proti-sikane.saferinternet.cz/jak-se-branit>

6 Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte

Sexuální zneužívání dětí je označováno zkratkou CSA = Child Sexual Abuse. Sexuální zneužívání je projevem zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem, jeho využití k aktivitám, které nejsou plně pochopeny a akceptovány a jejichž cílem je vlastní sexuální uspokojení.⁴⁴ Sexuální zneužívání dětí je pro nás obtížně přijatelnou, spíše trpěnou skutečností, kterou máme tendenci vytěšňovat za hranice našeho vědomí⁴⁵. Často ani neví, na co má dospělý ve vztahu k němu právo, neumí se dostatečně a účinně bránit. Jde bohužel o relativně častý problém. V české republice bývá vyslýcháno kolem 1000 případů za rok. Nejčastěji však probíhá sexuální zneužívání v rámci rodiny. Může jít o zneužití ze strany rodičů, prarodičů či sourozenců. Důsledky sexuálního zneužívání dítěte jsou různé, přičemž jen málo které dítě dokáže tuto skutečnost úplně vytěšnit. Většinou dítě trpí řadu let a problémy se objeví až za čas, kdy začíná žít partnerským životem. Některé děti následky sexuálního zneužívání trpí celý život⁴⁶.

Formy sexuálního zneužívání⁴⁷

1. **bezdotykové** sexuální aktivity – zahrnujeme sem např. obnažování dospělých mužů na veřejnosti, obscénní telefonáty, exhibice před dítětem, masturbování na veřejnosti, vystavování dítěte pornografickým videonahrávkám nebo časopisům či nucení dítěte k vysvlékání pro účely fotografování⁴⁸. Většinou se tak děje nedaleko škol a na veřejných prostranstvích jako jsou městské parky apod.
2. **dotykové** sexuální aktivity – sem se zařazují veškeré praktiky vyžadující kontakt pachatele se zneužívaným dítětem. Podle závažnosti je rozdělujeme na: penetrativní (pronikající, znásilnění, orální sex, anální sex) a nepenetrativní (např. osahávání, ohmatávání v oblasti genitálií), přičemž musí tento kontakt přinášet dospělému sexuální uspokojení.

⁴⁴ Marie Vágnerová, Psychopatologie pro pomáhající profese, Marie Vágnerová Praha, s.618

⁴⁵ Peter Pöthe, Dítě v ohrožení, Nakladatelství G plus G, Praha 1999, s. 51

⁴⁶ PRAŠKO, Ján. Jak vybudovat a posílit sebedůvěru. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. s.35

⁴⁷ Marie Vágnerová, Psychopatologie pro pomáhající profese, Marie Vágnerová Praha, s.618

⁴⁸ Pešová, Ilona Poradenská psychologie pro děti a mládež / Ilona Pešová, Miroslav Šamalík Praha : Grada, 2006 Praha : Grada, 2006 s. 119

3. **sexuální** využívání dětí k výrobě pornografie nebo prostituci – může mít komerční charakter, ale bývá rovněž spojeno s potřebou dosáhnout tímto způsobem sexuálního uspokojení.

Zneužívané děti mají 4,8 krát větší pravděpodobnost, že budou v budoucnosti uvězněni jako mladiství, 2x větší pravděpodobnost, že budou uvězněni jako dospělí a 3,1 krát větší pravděpodobnost, že budou uvězněni za násilnou trestnou činnost než srovnatelný vzorek dětí, které týrány nebyly⁴⁹.

Zdravotní komise Rady Evropy definuje sexuální zneužití dítěte jako „*Sexuální zneužití dítěte je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovní či cizí osoba*“.

6.1 Komerční sexuální zneužívání dětí

Od poloviny osmdesátých let se v debatách mezi odborníky objevuje téma pohlavního zneužívání dětí a s tím spojená výroba a šíření dětské pornografie. Komerční sexuální zneužívání dětí bylo podrobně definováno Stockholmským světovým kongresem v roce 1996 jako: „*použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely*“⁵⁰.

Komerční sexuální zneužívání dětí je z hlediska trestního a policejního možné zařadit pod mravnostní kriminalitu. Její významnou charakteristikou je vysoká letence, problémy s vyšetřováním, dokazováním i s ochotou podávat svědectví. Zejména pokud se jedná o dětskou prostituci či pornografii, jsou si zákazníci i pachatelé plně vědomi závažnosti těchto trestných činů, proto tato trestná činnost páchaná na mladistvých je vysoce organizována a utajována⁵¹.

⁴⁹ CRIMINAL INVESTIGATION, WAYNE W. BENNETT, KAREN M. HESS, CHRISTINE M.H. ORTHMANN, STRANA 321

⁵⁰ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s.52

⁵¹ Vaničková, Eva, Dětská prostituce / Eva Vaničková Praha : Grada, 2007, s. 132

Za jedny z nejzávažnějších případů komerčního sexuálního zneužívání dětí můžeme považovat obchod s dětmi, dětskou prostituci či dětskou pornografii⁵².

Obchodování s dětmi – na tuto činnost lze aplikovat definici obchodu s lidmi, kterou v roce 1994 přijala OSN „obchodování je nelegální a utajované převážení osob přes státní hranice se záměrem jejich přinucení k sexuálně a ekonomicky vykořisťujícím činnostem, které přinášejí zisky zprostředkovatelům, obchodníkům, zločineckým syndikátům. S tím jsou těsně spojené aktivity jako nucené domácí práce, falešné sňatky a vynucené adopce“.

Dětskou prostituci můžeme definovat jako zjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění pohlavních nebo sexuálních aktů za peníze či jinou kteroukoli odměnu.

Dětskou pornografii, definujeme jako jakýkoli textový, obrazový či zvukový materiál, který používá děti v sexuálním kontextu. U zvukové pornografie jde o využívání dětského hlasu ať už skutečného nebo simulovaného, za účelem sexuálního uspokojování uživatele. Zahrnuje výrobu a distribuci s takovým materiálem. Při obrazové pornografii se jedná o zobrazení dítěte při skutečné nebo simulované sexuální činnosti či vystavování pohlavních orgánů pro sexuální ukájení uživatelů, přičemž taková skutečnost zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu⁵³.

6.1.1 Základní charakteristika pachatelů⁵⁴

U trestné činnosti páchané na nezletilých jsou pachatelé zastoupeni ve všech věkových kategoriích. K rozdílnosti dochází u jednotlivých forem kriminality (znásilnění, mravnostní trestná činnost páchaná na mládeži apod.).

V případech, kdy mravnostní trestná činnost je spojena s přímým fyzickým násilím, můžeme hovořit o pachatelích - psychopatech.

Celá škála mravnostních trestných činů se pojí s patologickou sexuální preferencí či sexuální úchylností nebo jinými chorobnými změnami osobnosti, které velmi často vzbuzují sexuální pud a významně snižují rozpoznávací a ovládací složku jednání a zároveň mohou přispívat k agresivitě.

⁵² Weiss, Petr, Sexuální zneužívání dětí / Petr Weiss a kolektiv Praha : Grada, 2005, s. 139

⁵³ Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s.52

⁵⁴ Podrobně Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s. 23

Velká četnost mravnostních trestných činů je páchána pod vlivem alkoholu, jenž hraje velmi významnou roli při následném jednání či chování. Alkohol vzbuzuje v pachateli agresivitu, přičemž utlumuje jeho morální zábrany.

Pachatele mravnostní trestné činnosti rozdělujeme do tří základních skupin:

1. **Pachatelé**, kteří se mravnostní trestné činnosti dopouštějí jen příležitostně, bez výrazné motivace.

2. **Pachatelé**, kteří se mravnostní trestné činnosti dopouštějí promyšleně, cílevědomě či organizovaně, přičemž jejich základní motivací je uspokojení svých sexuálních potřeb případně zisk.

3. **Pachatelé**, kteří jsou patologicky zaměřeni a mají sexuální či jinou úchytku. .

Pachatelé, jenž se dopustí mravnostní trestné činnosti páchané na mládeži, lze majoritně označit jako osoby, které trpí určitou formou sexuální deviace. Pro tyto pachatele je dostačující kontakt s dětmi pro jejich sexuální uspokojení, mnohdy k jejich sexuálnímu uspokojení postačuje pouhý kontakt s dítětem či možnost se dítěte dotýkat.

6.1.2 Základní charakteristika obětí

Obětem kriminálních zločinů se věnuje nauka, která se nazývá – **viktologie** (viktima – oběť). Viktimizace označuje proces, ve kterém se člověk stává obětí trestného činu⁵⁵. Viktimizaci můžeme rozdělit na primární a sekundární. Oběťmi mravnostní kriminologie jsou zejména ženy. Oběť mravnostních trestných činů může mít značný podíl na jejich spáchání. Například u žen se jedná o příliš vyzývavé oblečení, koketování či provokování pachatele.

⁵⁵ Čírtková, Ludmila, Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese / Ludmila Čírtková, Petra Vitoušová a kolektiv Praha : Grada, 2007 s.13

⁵⁶U mravnostní trestné činnosti páchané na mládeži můžeme oběti dělit do tří základních kategorií:

1. Oběti předpubertálního věku, tzn. věk kolem 10-11 let.
2. Oběti pubertálního věku, věk mezi 12 až 15 rokem.
3. Oběti právně způsobilé, věk mezi 15 až 18 rokem.

Některé dívky kolem 12 věku jsou velmi vyspělé, přičemž tento fakt dávají najevo převážně vyzývavým oblečením a provokativním či koketním chováním. Toto chování potom působí na pachatele tak že často dochází ke mravnostnímu trestnému činu. Ovšem děti si takovéto chování vůbec neuvědomují.

⁵⁶podrobně Jan Chmelík a kol., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s.25

7 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉ ČINNOSTI PÁCHANÉ NA NEZLETILÝCH V PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Trestné činy páchané na nezletilých nejkompexněji upravuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dále se touto problematikou zabývá zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon o rodině č. 94/1963 Sb. a Úmluva o právech dítěte, která byla přijata dne 20. listopadu 1989 v New Yorku a Česká republika ji podepsala dne 30. září 1990. Úmluva vstoupila v platnost na základě článku 49 odstavec 1. a to 2. září 1990. Pro Českou republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odstavec 2 dnem 6. února 1991. Úmluva o právech dítěte zahrnuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva, která mají umožnit zachování lidské důstojnosti dětí.⁵⁷

Mezinárodní právní úprava:

V roce 1924 vzniká Ženevská Deklarace práv dítěte, dále v r. 1948 Všeobecná deklarace lidských práv, v roce 1959 vzniká pak Deklarace práv dítěte, přijata Organizací spojených národů, v roce 1966 počíná Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. To byly velmi důležité dokumenty, které se týkaly ochrany a práv dětí, avšak také celého komplexu lidských práv.

Charakteristika úmluvy o právech dítěte:

Úmluva o právech dítěte je nejobsáhlejší ratifikovaná smlouva o lidských právech v dějinách lidstva. Jedinečná je v tom, že je prvním závazným mezinárodním nástrojem, kde je uvedena celá řada lidských práv. Občanská, politická, či hospodářská, kulturní i sociální. Úmluva je klíčovým dokumentem v systému mezinárodní ochrany dětí, je také nedílnou součástí celého komplexu mezinárodní ochrany lidských práv. Státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, mají právní i morální závazek podporovat uskutečňování práv dítěte obsažených v této Úmluvě, děje se tak prostřednictvím přijímání, zákonných, soudních jiných opatření. Základními principy úmluvy jsou, zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život, přežití a rozvoj dítěte a názor dítěte⁵⁸.

⁵⁷ Věra Jirásková, *Občan v demokratické společnosti*, Sociologické nakladatelství (Slon), Vydání první, Praha 1999, str. 99

⁵⁸ DAVID, Roman, ed. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. 1. vyd. Olomouc:s.12

Zákon o sociálně právní ochraně dětí a zákon o rodině:

Sociálně právní ochranu dětí upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, vymezuje sociální ochranu dětí v § 1 jako:

- a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,

přičemž zdůrazňuje, že nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které též upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte⁵⁹.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí též upravuje působnost orgánů, jenž provádějí sociálně-právní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranu dětí chápeme jako ochranu práv dětí na jejich příhodný vývoj a řádnou výchovu, tento zákon ochraňuje práva dítěte a snaží se pomáhat rodinám, které nějakým způsobem nefungují či se dostanou do tíživé životní situace. V § 7 tohoto zákona je uvedeno, že každý má právo upozornit orgán sociálně-právní ochrany dětí na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti a povinnosti.

Zákon o rodině je upraven v zákoně č. 94/1963 Sb., zásadní v tomto zákoně je ustanovení § 31, který se týká rodičovské zodpovědnosti. Podle § 31, jde o souhrn povinností a práv, který přísluší oběma rodičům při péči o dítě, správě jeho jmění a zastupování dítěte. Rodiči jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte, přičemž tato zodpovědnost náleží oběma rodičům. Tato povinnost přináleží oběma rodičům, přičemž je jedno jaké vztahy mezi sebou mají (například jestli jsou rozvedení), ovšem oba rodiče musí být způsobilí k právním úkonům.

⁵⁹Ministerstvo práce a sociálních věcí, Sociálně-právní ochrany dětí [online] Publikováno: 14.7.2009
Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7242>

Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností:

- a) *při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj*
- b) *při zastupování nezletilého dítěte*
- c) *při správě jeho jmění⁶⁰.*

7.1 Právní úprava v trestním zákoníku

Jak již bylo výše zmíněno problematiku trestné činnosti, páchané na mladistvých, upravuje v převážné míře trestní zákoník.

Jedná se zejména o trestné činy upravené v hlavě první zvláštní části tohoto zákoníku, kterými jsou trestný čin vraždy (§ 140), trestný čin zabití (§141), vražda novorozeného dítěte matkou (§142) a ublížení na zdraví (§146). V hlavě druhé se jedná zejména o trestný čin obchodování s lidmi (§168) a svěření dítěte do moci jiného (§169). V hlavě třetí se jedná hlavně o trestný čin znásilnění (§185), pohlavního zneužití (§187), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§190), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§193).

Hlava čtvrtá tohoto trestního zákoníku se přímo zabývá trestnými činy proti rodině a dětem. Tak zní také její název. Je zde upraven trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), zanedbání povinné výživy (§196), týrání svěřené osoby (§198), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§199), ohrožování výchovy dítěte (§201), svádění k pohlavnímu styku (§202) a podání alkoholu dítěti (§204).

Podrobněji se zaměřuji pouze na následující skutkové podstaty, neboť jsou pro potřeby této diplomové práce nejvíce podstatné. .

7.1.1 Trestný čin týrání svěřené osoby

Tento trestný čin je upraven v § 198 trestního zákoníku. Trestní sazba je v rozmezí 1 roku až 5 let odnětí svobody. Trestní sazba se zvyšuje na dvě léta až osm let odnětí svobody, pokud pachatel tento trestný čin spáchá zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo páchá-li tento čin po delší dobu. Pokud pachatel tímto činem

⁶⁰ Zákon číslo. 94/1963 Sb , Zákon o rodině část druhá: vztahy mezi rodiči a dětmi [online] Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/ZR/zr-vztahy.html>

způsobí těžkou újmu na zdraví nejméně dvěma osobám nebo dojde-li v důsledku tohoto trestného činu ke smrti oběti, zvyšuje se trestní sazba na pět až 12let.

Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně těch osob, které vzhledem ke svému věku nebo i z jiného důvodu jsou v péči nebo výchově jiných. Jedná se zejména o nezletilé děti, ale také o osoby zletilé, které z důvodu stáří, nemoci, tělesné vady nebo duševní poruchy jsou odkázány na péči jiných osob.

Objektivní stránku představuje zlé nakládání se svěřenou osobou. To se vyznačuje zvýšeným stupněm necitelnosti a bezohlednosti a také určitou dobou trvání, které oběť pociťuje jako těžké příkoří. Nemusí se však jednat o jednání soustavné. U takto týrané osoby rovněž nemusí vzniknout následky na zdraví, ale toto jednání musí oběť pro jeho krutost nebo bolestivost, ať již fyzickou nebo psychickou, pociťovat jako příkoří. Mezi nejčastější formy fyzického násilí vůči dítěti patří bití, kopání, mrštění dítěte o zem nebo násilí za použití různých předmětů, kterým může být, vařečka, pásek nebo gumová hadice. Mezi formy psychického týrání pak patří ponižování lidské důstojnosti nebo vyvolávání strachu, které je natolik bezohledné a tvrdé, že při něm oběť strádá.

Subjektem může být pouze ten, jemuž byla týraná osoba svěřena do péče. V úvahu tedy přichází rodič, učitel, vychovatel, trenér, ošetřovatel atd. U tohoto trestného činu je vyžadován úmysl. Na tento trestný čin týrání svěřené osoby dopadá režim nepřekažení a neoznámení tohoto trestného činu.

7.1.2 Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby

Trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby je upraven v § 195 trestního zákoníku. Trestní sazba odnětí svobody je v rozmezí 6 měsíců až 3 let. Trestní sazba se zvyšuje na 1 rok až 5 let, spáchá-li se trestný čin na dítěti mladším 3 let, opakovaně nebo na dvou a více osobách. Odnětím svobody na 2 léta až 8 let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem těžkou újmu na zdraví. Odnětím svobody na 3 léta až 10 let bude pachatel potrestán, způsobí-li trestným činem smrt.

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně dítěte před ohrožením jeho zdraví a života.

Předmětem útoku je dítě, které si samo nemůže opatřit pomoc, zpravidla se jedná o dítě předškolního věku. Může jít i o dítě staršího věku, které se samo o sebe nedokáže

postarat, nemůže si opatřit pomoc vzhledem ke svému duševnímu a tělesnému vývoji. Což je zpravidla dále zkoumáno na základě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, dětského lékařství a dalších případných specializací.

Subjektem tedy pachatelem je pouze osoba, která má povinnost pečovat o dítě. To znamená, rodiče, osvojitelé, opatrovníci, pracovníci výchovného nebo ochranného ústavu.

7.1.3 Trestný čin vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou

Trestný čin vraždy je upraven v § 140 trestního zákoníku. Trestní sazba je v rozmezí 10 až 18 let odnětí svobody. S přísnější, tedy zvýšenou sazbou s odnětím svobody na 15 až 20 let nebo výjimečným trestem se počítá v případech, kdy je tento trestný čin spáchán mimo jiné na dítěti mladším 15 let nebo zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem.

Objektem tohoto trestného činu je život člověka. Lidský život je chráněn i v případě, kdy už člověk není dalšího života schopen. Tím je míněn případ, když někdo v nemocnici umírá na závažnou chorobu a jeho blízcí by mu trápení chtěli ušetřit usmrcením. Je tedy trestné i pouhé uspíšení smrti, která by v tomto případě nastala, jedná se hlavně o eutanázii, která je v poslední době také velmi diskutovaným tématem.

Předmětem tohoto trestného činu může být pouze živý člověk. Tím může být i dítě, které přestalo být lidským plodem. Jedná se o časový úsek od narození do smrti. Podle lékařské vědy smrt člověka nastává biologickou smrtí mozku, tedy takového stavu organismu, u něhož je již obnovení základních vitálních funkcí vyloučeno. **Objektivní stránka** spočívá v usmrcení, tedy v ukončení lidského života. Jaké prostředky k usmrcení pachatel užije, je zcela bezpředmětné. Může se jednat o jednorázové usmrcení, kterým je například zastřelení, ale může se jednat i o jednání postupné a dlouhodobé, například podávání jedu v malých dávkách. Ukončení lidského života může být způsobeno i prostředky psychického rázu, kterými jsou například působení útrap nebo vyvolání zděšení. Trestný čin vraždy může být spáchán i opomenutím, a to v případě, kdy někdo má zvláštní povinnost smrti zabránit – jedná se například o lékaře, který je povinen poskytnout pomoc.

Subjektem tohoto trestného činu může být kdokoli. Z hlediska **subjektivní stránky** je však třeba přímého úmyslu. U tohoto trestného činu je trestná i jeho příprava, aniž by došlo k samotnému skutku.

Co se týče trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, tak ten je upraven v § 142 trestního zákoníku. Jedná se o jediný, v zákoně výslovně vyjádřený, privilegovaný případ vraždy. To znamená, že pachatelem tohoto trestného činu může být pouze matka novorozeného dítěte k jehož usmrcení došlo. Nikdo jiný tento trestný čin spáchat nemůže.

Objektem je zájem společnosti na ochranu života novorozeného dítěte. Podle lékařské vědy se za novorozené dítě považuje dítě od počátku porodu, i když se stále ještě nachází v matčině těle. Podmínkou však je, aby se jednalo o dítě živé a natolik vyvinuté, aby bylo schopné mimoděložního života, a to alespoň po určitou dobu.

7.1.4 Trestný čin pohlavního zneužití

Jedná se o trestný čin, který je upraven v § 187 trestního zákoníku. Trestní sazba je v rozmezí 1 roku až 8 let odnětí svobody. Tato sazba se zvyšuje na dvě léta až osm let v případě, kdy je tento trestný čin spáchán na dítěti mladším 15 let svěřeném jeho doзору, zneužívající jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Stejně jako u trestného činu vraždy, je i v tomto případě trestná již příprava.

Objektem tohoto trestného činu je mravní a duševní vývoj mládeže a jejího zdraví. Chráněna je také svoboda rozhodování v pohlavních vztazích.

Předmětem může být pouze osoba mladší 15 let a zároveň musí být svěřena do doзору pachatele. Ochrana je poskytována chlapcům i dívkám, a to bez ohledu na jejich fyzickou vyspělost a stupeň pohlavního dospívání. Taktéž nezáleží na tom, zda již jsou pohlavně dotčeni nebo zda již mají sexuální zkušenosti či nikoli.

Objektivní stránka spočívá jednak ve vykonání soulože (stačí, že došlo jen k částečnému zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy, avšak již nemusí dojít uvedeným jednáním k pachatelovu uspokojení). Druhým případem je jiné pohlavní zneužití, které rovněž směřuje k pohlavnímu vzrušení pachatele, ale jedná se o méně intenzivnější zásahy do pohlavní sféry obětí. Jedná se o akty podobné souložím, například

osahávání, avšak jde o jednání nenásilné povahy. Ani v tomto případě nemusí u pachatele dojít k pohlavnímu uspokojení.

Subjektem tohoto trestného činu může být muž i žena. Pokud pachatel tento trestný čin spáchá na osobě příbuzné v pokolení přímém nebo sourozencem, dopustí se trestného činu pohlavního zneužití v jednočinném souběhu s trestným činem soulože mezi příbuznými dle ustanovení § 188 trestního zákoníku.

Předmětem útoku je dítě, které si samo nemůže opatřit pomoc, zpravidla se jedná o dítě předškolního věku. Může jít i o dítě staršího věku, které se samo o sebe nedokáže postarat, nemůže si opatřit pomoc vzhledem ke svému duševnímu a tělesnému vývoji. Což je zpravidla dále zkoumáno na základě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, dětského lékařství a dalších případných specializací.

Subjektem tedy pachatelem je pouze osoba, která má povinnost pečovat o dítě. To znamená, rodiče, osvojitelé, opatrovníci, pracovníci výchovného nebo ochranného ústavu.

8 Nevládní organizace pro ochranu mladistvých

Tato kapitola je zaměřena na nestátní prostředky ochrany mladistvých před trestnými činy. Jejich úkolem je upozornit společnost na negativní jevy, které úzce souvisí s trestnou činností páchanou na mladistvých. Dále působí v oblasti prevence i intervence. Provozují krizové telefonní linky a poskytují následnou péči. Jde o instituce provozující linky důvěry, dětská krizová centra, ale také pomáhají v oblasti terapeutické či rehabilitační. Také plní nezastupitelnou roli při navrhování a prosazování legislativních opatření. Pomáhají obětem násilné trestné činnosti a to jak z hlediska sexuálního obtěžování tak i týrání.

V této kapitole pochopitelně nejsou obsaženy všechny nestátní a neziskové organizace, které na území naší republiky působí, jsou zde zmíněny jen ty nejznámější.

8.1 Nadace Naše dítě⁶¹

Motto nadace zní: "Lásku a bezpečí všem dětem"

Posláním nadace Naše dítě je pomoc týraným, zneužívaným, mentálně a fyzicky handicapovaným, ohroženým či opuštěným dětem nejen z problémových rodin ale i dětem z ústavní výchovy zejména z dětských domovů, kojeneckých, diagnostických či výchovných ústavů. Nadace se snaží o přispění formou přímých finančních podpor, osvětou, ale také prosazováním legislativních změn. Vykonává širokou škálu projektů či programů a dalších forem činností. Podporuje i individuálními žádostmi, jako je například zakoupení rehabilitačních pomůcek, podpora osobní asistence, pomáhá dětem z rodin v mimořádné sociální nouzi a opuštěným dětem. Nadace Naše dítě vytvořila mnoho úspěšných projektů. Například bezpečný internet dětem, linku bezpečí, internetovou linku, rodičovskou linku a další.

Nadace je členem Evropské federace pro pohřešované a sexuálně zneužívané děti, je rovněž členem Koalice Děti patří do rodiny, která je dobrovolným účelovým uskupením 12 organizací usilujících o změnu a rozvoj systému péče o dítě a rodinu v ČR.

⁶¹ Nadace Naše dítě [online] Publikováno: 2009 Dostupné z: <http://www.nasedite.cz/>

Také je členem evropské aliance eNACSO, která se v ČR i v dalších evropských státech snaží o blokování přístupu internetu ke stránkám obsahujících dětskou pornografii. Pro tento účel nadace založila první českou horkou linku Internet Hotline, která je zaměřena na bezpečný internet dětem. V ČR, k těmto podmínkám již přistoupili největší mobilní operátoři. Stránky s nelegálním obsahem blokují na základě seznamu britské uznávané organizace Internet Watch Foundation.

V roce 2004 se Nadace Naše dítě zapojila do mezinárodního projektu "AGIS Program", jehož úkolem bylo zmapování problematiky pohřešovaných a sexuálně zneužívaných dětí v deseti nových členských státech Evropské unie. Projekt je podporován belgickými nestátními organizacemi Child Focus (Evropské centrum pro pohřešované a sexuálně zneužívané děti) a Institut pro Mezinárodní studie kriminální politiky belgické Univerzity Ghent.

Nadace byla založena v roce 1993 a její zakladatelkou a ředitelkou je Ing. Zuzana Baudyšová.

8.2 Dětské krizové centrum⁶²

Dětské krizové centrum bylo založeno jako jedno z prvních v České republice. Především se zaměřuje na týrané, zanedbávané a zneužívané dítě. Cílem tohoto projektu je obzvláště prevence, terapie a diagnostika syndromu CAN. Centrum jedná z pověření Ministerstva práce a sociálních věcí. Poskytuje kompletní psychosociální pomoc dětem a jejich rodinám. Centrum se zaměřuje především na prevenci syndromu CAN a to formou přednášek či publikačních činností a to nejen dětem základních a středních škol, ale také pedagogům, kriminalistům, sociálním pracovníkům apod.

Již tradiční je projekt „Darujte sebe,„. Jedná se o zábavné odpoledne plné soutěží, her, sportovních a jiných aktivit. Cílem akce je především propagace Dětského krizového centra a oslovení veřejnosti v problematice týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Druhou částí projektu je „Odvrácená strana dětství,„. Jedná se o třídenní přehlídku mezinárodních dokumentů a filmů, kde hlavními hrdiny jsou děti, kteří to nemají v životě jednoduché. Přehlídku filmů doprovází další semináře a přednášky.

⁶² Dětské krizové centrum [online] Publikováno: 2002 Dostupné z: <http://www.dkc.cz/>

Další z činností centra je diagnostikování příčin problémů u dítěte. Tato činnost je zabezpečována týmem specializovaných odborníků. Centrum poskytuje pro své klienty bezplatnou právní poradnu, která se týká sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Také provozuje krizové linky pomoci, které jsou k dispozici 24 hodin denně. Jinou alternativou je internetová linka důvěry. Dětskému krizovému centru byla udělena v roce 2005 akreditace České asociace pracovníků linek důvěry.

Dětské krizové centrum bylo založeno v roce 1992 prof. MUDr. Jiřím Dunovským, Dr. Sc. Ředitelkou je zde paní Zora Dušková.

V roce 2004 se Nadace Naše dítě zapojila do mezinárodního projektu "AGIS Program", jehož úkolem bylo zmapovat problematiku pohřešovaných a sexuálně zneužívaných dětí v deseti nových členských státech Evropské unie, podporovanou belgickými nestátními organizacemi Child Focus (Evropské centrum pro pohřešované a sexuálně zneužívané děti) a Institut pro Mezinárodní studie kriminální politiky belgické Univerzity Ghent.

Nadace byla založena v roce 1993 a její zakladatelkou a ředitelkou je Ing. Zuzana Baudyšová.

8.3 Fond ohrožených dětí⁶³

Fond ohrožených dětí je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, s působností na celém území České republiky. Hlavními činnostmi fondu jsou pomoc týraným zneužívaným či jinak sociálně ohroženým dětem, s orientací na terénní sociální práci a sanaci rodin. Dále vyhledávání nových rodin pro děti, které jsou těžko umístitelné. Potom je to projekt Klokánek a provoz azylových domů pro rodiny s dětmi a mládež bez domova. Také je to poradenská činnost a hmotná pomoc náhradním, ale i potřebným vlastním rodinám. Nedílnou součástí hlavního směru činnosti fondu je osvěta a snaha o zlepšení legislativy a praxe v sektoru ochrany dětí.

Jedním z velice úspěšných projektů Fondu ohrožených dětí je Klokánek, jehož cílem je poskytnout okamžitou pomoc dětem na základě žádosti rodičů, státních orgánů či samotného dítěte leckdy i přes nesouhlas rodičů. Klokánek namísto ústavní výchovy

⁶³ Fond ohrožených dětí [online] Aktualizováno: 28.3. 2012 Dostupné z: <http://www.fod.cz/>

nabízí přechodnou rodinnou péčí na dobu dokud se nemohou děti vrátit do rodiny či dokud není nalezena trvalá náhradní péče. Většina přijatých dětí má stejné postižení jako děti přijímané do ústavní péče. Jde převážně o zanedbávání, týraní, zneužívání, domácí násilí, bytové důvody či dlouhodobá nemoc rodiče s hospitalizací. Klokánky mají nepřetržitý provoz, proto mohou kdykoli přijmout i novorozence, jejichž matky tají těhotenství a porodí mimo zdravotnické zařízení. V České republice nyní existuje šestnáct Klokánek s celkovým počtem tři sta dvacet míst. Klokánek pro své svěřence pořádá množství akcí. Jako jsou například výlety, letní tábory, ozdravné pobyty u moře či víkendová setkávání náhradních rodičů. Klokánky mají pověření MPSV jako zařízení pro děti, které požadují okamžitou pomoc, mohou přijmout týrané, zneužívané či zanedbávané děti i bez souhlasu rodičů do doby, než soud rozhodne o předběžném opatření.

V roce 2007 byl fond obviňován z nelegálního a neetického zacházení s dětmi. Některé média se vyjadřovala o Fondu, jako o zprostředkovateli obchodu s dětmi. Tato obvinění však nikdy nebyla potvrzena.

Fond byl založen v roce 1990.

9 Případy z praxe

„Adéla a její syn Martin, o kterého přišla,,

Adéla se narodila své matce jako první dítě. Postupně měla matka ještě tři děti, jen tatínkové se vystřídali. Po intelektuální stránce na tom nebyla nejlépe, ale základní školu a dokonce i vyučení zvládla. Matka ji ale využívala spíš k tomu, aby hlídala své další sourozence, protože se potřebovala naplno věnovat jejich otci (otčímovi), než aby se věnovala jí.

V šesti letech Adélu matka odložila do dětského domova. Prý péči o ní nezvládala, byla velice hyperaktivní, vůbec neposlouchala a hlavně se musela starat ještě o další tři děti. Adéla byla často od matky bita, neustále na ni křičela, všechno dělala špatně, ponižovala ji, byla podle ní úplně k ničemu. Matka v ní vybudovala úplně nulové sebevědomí. Ona ale do dětského domova nechtěla. Chtěla být radši s matkou, byla na ní citově závislá, a hlavně chtěla být se svými sourozenci. I v dětském domově mívala stavy, které byly takřka nezvladatelné. Buď měla záchvaty vzteku, válela se po zemi, křičela, kopala, sama si ubližovala, nebo naopak úplně přestala komunikovat a jen seděla se sklopenou hlavou a mlčela. Na jakoukoliv domluvu nereagovala a ani se nepohnula, nepromluvila.

I přes všechny její problémy si ji vyhlédli manželé, kteří nemohli mít vlastní děti. Už delší dobu uvažovali o adopci. Nakonec si ji vzali pouze do pěstounské péče. Rodiče totiž s adopcí nesouhlasili. První rok bylo vše docela v pořádku. Adéla byla ráda, že je zase v rodině. Navštěvovala mateřskou školu a byla spokojená. Noví rodiče se jí věnovali, starali se tak, jak bylo třeba. Pak ale nastal další zlom. Začala chodit do školy. Netěšila se a měla strach z další změny. Její záchvaty a stavy úzkosti byly čím dál častější a nebylo možné s ní vycházet. Všeho se bála a řešila to agresivitou. S učitelkou ve škole nevycházela, nechtěla dělat zadané domácí úkoly. Vztekala se, bila sebe i je, válela se po zemi, nespoupracovala. Manželé jí nechtěli ublížit, ale už nevěděli, jak si s ní poradit. Nakonec to došlo tak daleko, že ji chtěli vrátit zpátky do dětského domova.

Adéla se do dětského domova nevrátila. Vzal si ji do péče její biologický otec, který bydlel v malém bytě. Adéla si s ním moc nerozuměla, ostatně jako se všemi, ale zřejmě pochopila, že jí nic jiného nezůstane. Otec byl přísný a často ji také bil. Před nástupem na učební obor se vrátila k matce. U otce už být nechtěla, a tak si ji matka vzala k sobě. Byla na internátě, tak to nebyla pro matku taková zátěž a o víkendu jí pomáhala s ostatními dětmi. U matky bydlela do ukončení školy. Nikdy by nechtěla, aby její děti zažily to samé, co si musela prožít ona. Jen strach, křik, ponižování. Vždy si říkala, že až bude mít děti, tak se jim bude snažit vše vynahradit, aby nedopadly jako ona a měly se v životě lépe.

Po ukončení školy potkala přítele. Ten chodil po nehodě na motorce o berlí. To Adéle nevadilo. Měl svůj byt a Adéla se k němu nastěhovala. Konečně bydlela sama bez rodičů a mohla si žít po svém. Vypadalo to, že se uklidnila. Ze začátku byla pracovitá, o byt se starala vzorně, vařila, prala, měla vždy uklizeno a starala se i o přítele. Několik jejích spolužaček již měly děti a ona chtěla dítě taky. Proto Adéla otěhotněla. Příteleva rodina jí to sice velice rozmlouvala, ale Adéla se nedala. Chtěla si to své dítě uchránit přede všemi. Moc se na dítě těšila, chystala si vybavičku a koupila si kočárek. Zpočátku to vypadalo, že by se mohla oprostít od svého dosavadního života a žít normální spokojený život. Jenže tomu tak nebylo. Adéla se přestala starat o vše ještě před porodem. Neuklízela, nechala si od přítele vařit, nakupovat. Ten se o ni staral, jak dovedl. Adéla porodila svého chlapečka doma. V noci na ni přišly porodní bolesti a ona to nepoznala a porodila v koupelně na zemi. Naštěstí bydleli blízko nemocnice, tak přítel přivolal sanitku a vše dobře dopadlo. Adéla i Martin byli v pořádku.

Po propuštění z porodnice byl doporučen zácvik matky v kojeneckém ústavu. Po čtyřech dnech byli propuštěni domů. Měsíc po porodu opět dítě umístěné v Kojeneckém ústavu, tentokrát na žádost matky, která tvrdila, že ji druh zbil a bála se o dítě. Druhý den však odtud odchází. Ve spolupráci se sociálním odborem získala ubytování v Domově pro matku a dítě, s druhem se rozešla.⁶⁴

⁶⁴ Propouštěcí zpráva z Dětského domova

Podle přítele byla ale pravda jinde. Adéla zbila jeho, a to dokonce přímo na ulici před lidmi. Martin totiž pořád plakal a to se jí nelíbilo, byla unavená, vztekla. Přítel se snažil a staral se o oba. Adéla byla ale stále nespokojená, představovala si mateřství jednodušeji. Jen by Martina strojila a chodila na procházky, jak to viděla u kamarádek, ale realita byla jiná. Martin byl často nemocný. Adéla to prostě nezvládala. Jejich soužití bylo neúnosné. Proto se s přítelem rozešla.

V domově pro matku a dítě byla spokojenější, ale Martin jí překážel čím dál tím víc. Křičela na něj a neúměrně ho trestala jak fyzicky tak i psychicky. Pořád ho od sebe odháněla. Byl na ní velice citově závislý. V roce si ho vzala na sedmidenní dovolenou jeho teta, sestra Martinova otce. Matka jí po telefonu vzkázala, jestli si ho nechce nechat ještě na týden, že by jí to vyhovovalo, což byly pro Martinovu tetu první varovné signály.

Když měl Martin dva roky, tak se Adéla s Martinem přestěhovala do ubytovny Fondu ohrožených dětí.

Rozsudkem Okresního soudu byl nad Martinem stanoven soudní dohled. Návrh podal Městský úřad, který poukazoval na závady v péči matky o nezletilého Martina. Matka nedokázala hospodařit s finančními prostředky, sociální dávky ihned poté, co je obdržela, utratila, takže potom se dostávala do vážné finanční tísně. Matka byla také velmi psychicky labilní, vznětlivá, na nezletilého syna nadměrně křičela a používala vůči němu vulgárních výrazů, chovala se k němu hrubě, protože prý špatně snášela situaci, kdy byla stále zavřená v jedné místnosti s malým dítětem. Její chování bylo několikrát řešeno sociálními pracovníci. Syna nechávala v bytě samotného bez dozoru.⁶⁵

Na žádost matky byl několikrát Martin umístěn v Dětském domově na dohodu. Našla si totiž nového přítele, se kterým potřebovala být sama.

Každý pobyt Martina v zařízení byl zpočátku velmi stresující, neustále plakal, nemohl spát, stále hledal svou maminku. Po několika dnech se zklidnil, ale to se objevila jeho matka a bez známek výčitek si brala dítě zase k sobě.⁶⁶

⁶⁵ Rozsudek o výchovném opatření a o svěření nezletilého do výchovy jiné osoby

⁶⁶ Propouštěcí zpráva z Dětského domova

Přestěhovala se i s Martinem k příteli, kde bydleli v garáži bez elektřiny, vody, toalety a koupelny, z toho důvodu dala Martina na dohodu do Klokánku v Praze, kde byl jeden měsíc. Bylo jí sice nabídnuto pro Martina ubytování v místě bydliště, ale matce nevadilo, že bude od ní daleko. Po uvolnění bytové jednotky v Domově pro matku s dětmi byla přednostně přijata, a to s ohledem na to, aby mohla nadále o svého syna pečovat. Adéle byla také doporučena ambulantní léčba na psychiatrii pro její psychické problémy, ta ale léčbu odmítla. Přímo v ordinaci dokonce léky vyhodila do odpadkového koše.

Opět přišla do Dětského domova, aby tam Martina umístila. Dětský domov ale odmítl přijetí bez závažného důvodu. Adéla se vrátila i se sociální pracovnící s tím, že tam bude Martin umístěn dohodou a po domluvě již bude vydáno předběžné opatření. Matce byla vysvětlena závažnost prakticky trvalého přijetí dítěte v Dětském domově, přesto od své žádosti neustoupila. Syna si vyzvedla za tři dny, když jí byla vyplacena dávka sociální péče. Sociální pracovníce ale zjistila, že nemá žádné finanční prostředky na obživu a ani není schopna uvést, za co dávky utratila. Nemají se synem co jíst. Na matku bylo apelováno, aby alespoň syna umístila do dětského domova, neboť byl Martin zjevně unavený, potřeboval spát a bylo mu také potřeba zajistit stravu, když ji nebyla matka sama schopná až do další výplaty dávek žádným způsobem zajistit. Sociální pracovníce tedy Martina matce odebrala. Z chování matky bylo evidentní, že jí byl přítel přednější než syn.

Vzhledem k dlouhodobému neutěšenému stavu v rodině, který byl jednoznačně způsoben přístupem matky nezletilého a v konečném důsledku má neblahý dopad i pro samotného nezletilého, kterého matka vystavuje v ohrožení života⁶⁷, navrhla sociální pracovníce předběžné opatření, na základě kterého byl Martin předán do Kojeneckého ústavu a Dětského domova

Martin

O situaci, ve které se ocitl Martin, se dozvěděla jeho teta, sestra jeho otce. Bydlela u svého přítele, se kterým žila již 7 let skoro 200 km od matky Martina. Podala okamžitě Návrh na svěření synovce do své péče. V žádném případě nechtěla, aby se Martin dostal ještě někdy do péče své matky. Bylo to v květnu roku 2004. Od 7. 7. 2004 byl u tety Martin na dovolence, která se každých 14 dní prodlužovala až do rozhodnutí soudu. Soud vyhověl návrhu tety Martina až v listopadu 2004.

⁶⁷ Žádost o předběžné opatření

Z tety se najednou stala maminka. Ukončila pracovní poměr a věnovala se pouze Martinovi. Naučil se rychle vše, co mají tříleté děti umět. Mluvit, hrát si s hračkami a ostatní věci, které jsou pro jiné děti samozřejmostí. Za rok se vdala a Martinovi se narodil bratr, se kterým má velice dobrý sourozenecký vztah. Měsíc po svatbě zažádali manželé Večeřovi o svěření Martina do pěstounské péče. Návrh byl podán v září roku 2006. V květnu roku 2007 byl Martin svěřen do společné pěstounské péče své tetě a strýci. Žádost o pěstounskou péči byla doplněná o oprávnění zastupovat nezletilého ve věcech, na které jinak pěstouni nemají nárok, jako je rozhodování v léčebných úkonech, vzdělávání, pojištění, změny trvalého bydliště, vyřizování občanského průkazu atp.

Aby byli kompletní rodina i se společným příjmením, tak podali k soudu Návrh na udělení souhlasu soudu k podání žádosti o změnu příjmení. Soud žádosti vyhověl. Podali tedy Žádost o povolení změny příjmení pro nezletilé dítě. Paní matrikářka, která měla na starost vyřizování žádostí, jim řekla, že jim žádost zamítne, že na to má nárok a že ji rozhodnutí soudu nezajímá, že takové rozhodnutí ještě nevydávala. Byli velmi překvapeni jejím chováním. Nakonec ale žádosti vyhověla a těsně před prvním vysvědčením se konečně podařilo změnit i příjmení. Nyní mají všichni stejné příjmení.

Přestože manželé Večeřovi podali několik žádostí k soudu a soud jim pokaždé nakonec vyhověl, nebyli pořád zákonní zástupci Martina. Pokaždé, když se podepisovali jako zákonní zástupci, měli pocit, jako by jednali protizákonně. Měli sice v rozsudku dodatek, že mohou rozhodovat v různých věcech, ale ne ve všech. Chtěli se stát zákonnými zástupci – poručníky. Protože otec Martina byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, tak tím zanikla i jeho rodičovská práva a povinnosti k Martinovi. Jeho zákonným zástupcem se tedy stala pouze jeho matka, která ho šest let neviděla. Manželé Večeřovi podali s pomocí sociální pracovnice, která jim ale řekla, že rodičovských práv a povinností zbavuje soud rodiče pouze z velmi závažných důvodů, jako je týrání nebo zneužívání dítěte. Oni ale na podání žádosti trvali, protože byli přesvědčeni, že se matka o syna 6 let nestarala a nic o něm nevěděla, a to pro ně byl velmi závažný důvod k podání žádosti. Žádost podali 4. 1. 2011.

Žádost o zbavení matky rodičovské zodpovědnosti nakonec podpořil i státní zástupce. Uvedl: *Návrh navrhovatelů je důvodný. Matka zvláště závažným způsobem zanedbává rodičovskou zodpovědnost, pěstounům komplikuje rozhodování a situace je pro nezletilého zvláště nevýhodná. Matka se o nezletilého nezajímá, nenavštěvuje ho, nepíše mu. Zároveň však vzhledem k tomu, že nastala situace, kdy by rodičovskou zodpovědnost nemohl nikdo vykonávat, pak je nutné ustanovit poručníka, neboť zbavením rodičovské zodpovědnosti matky nebude nikdo, kdo by za nezletilého mohl rozhodovat v závažných věcech, jako je lékařská péče, školství, nakládání s majetkem, zakládání bankovních účtů apod. Vzhledem k situaci pak do úvahy nepřichází nikdo jiný jako poručník, než jeho současní pěstouni.*⁶⁸

Matka Martina byla vyslechnuta u Okresního soudu v místě jejího bydliště. Uvedla, že *s návrhem na zbavení rodičovské zodpovědnosti nesouhlasí. Svého syna naposledy viděla, když mu byly dva roky. Kontaktovat písemně, nebo telefonicky jej nemohla z důvodu, že na něj neměla adresu ani telefonní číslo. Navštěvovat jej nemohla kvůli značné vzdálenosti od jejího bydliště. Výživné na něj nikdy neplatila, platil jej pouze otec. Dárek mu poslala pouze jednou, a to v roce 2003 nebo 2004 u příležitosti vánočních svátků. Je svobodná, žije sama. Kromě syna Martina má ještě dceru Anetu. Bydlí v Azylovém domě pro matky s dětmi.*⁶⁹

Dne 12. 3. 2012 byl vydán Rozsudek, ve kterém soud zbavuje matku rodičovské zodpovědnosti a ustanovuje manželé Večeřovi poručníky nezletilého Martina, kteří budou nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. U soudu se manželé Večeřovi dozvěděli, že má Adéla další dítě. Bydlí zase v Domově pro matky s dětmi. Snad se o ně bude starat lépe, než to dokázala s Martinem.

⁶⁸ Citace státního zástupce z Rozsudku o zbavení rodičovské zodpovědnosti

⁶⁹ Citace výpovědi matky z Rozsudku o zbavení rodičovské zodpovědnosti

Martinovi bude nyní 10 let, navštěvuje čtvrtou třídu. Má samé jedničky a je z něj šikovný a šťastný kluk. Jak s námi rodiče zacházejí v dětství, tak se většinou my chováme ke svým dětem. I když se tomu budeme bránit, tak to většinou dopadne úplně stejně. V tomto příběhu nepřišel nikdo o život, ale asi by netrvalo dlouho a Martin mohl dopadnout jako jiné týrané děti. Ne vždy se podaří, aby sociální pracovníce a soudy spolupracovaly tak, jak by bylo zapotřebí. I když u Martina zasáhly sociální pracovníce ještě včas, je už život Petry velice poznamenán a zřejmě nikdy nebude žít normálním životem.

10 Úvahy de lege ferenda

Na tomto místě bych se ráda věnovala tomu, jak by se problematika trestné činnosti páchané na mladistvých dala řešit do budoucna tak, aby těchto případů bylo co nejméně. Je jasné, trestná činnost páchaná na mladistvých je natolik závažným a četným jevem, že před ním nejde zavírat oči.

Nejdůležitější je, aby tato problematika byla dostatečně pokryta hlavně legislativně. To si myslím, že trestní zákoník relativně splňuje. Obsahuje totiž skutkové podstaty podmiňující použití vyšší trestní sazby, pokud je daný trestný čin spáchán na nezletilém. Toto však pachatele častokrát bohužel nemusí odradit. Snad není třeba připomínat, že důležitější než represe je prevence. Je tedy nutné se v těchto úvahách zaměřovat spíše na preventivní řešení této problematiky, než na řešení následků s ní spojených. Tím samozřejmě nechci upírat její důležitost.

Dle mého názoru by se měla zřizovat speciální detenční centra pro pachatele trestných činů, jejichž oběťmi jsou děti. Tato detenční centra by měla být umístěna přímo ve věznicích, pokud možno v těch se zvýšenou ostrahou a existovaly by zde jako samostatné oddělení, určené přímo pro tyto pachatele. Kromě samotného výkonu trestu by se pak pachatelé podrobovaly ještě sexuální, popřípadě proti agresivní terapii. K tomuto je však třeba důkladně propracovaná legislativní úprava, aby bylo možné jednoznačně určit a posoudit, kteří konkrétní pachatelé a na základě jakých kritérií by do těchto detenčních oddělení byli umísťováni. Dále by měl být kladen důraz na terapie po propuštění pachatele z výkonu trestu odnětí svobody. Resocializace je totiž také velmi důležitým fenoménem. Pachatelé by nadále měli docházet na sezení s odborníkem, který by se jim věnoval.

Také je důležité, aby veřejnost byla dostatečně informována o násilné kriminalitě páchané na mladistvých. Existují sice nestátní a neziskové organizace, které se tuto problematiku snaží řešit, bohužel však nastupují až ve chvílích, kdy je trestný čin spáchán a nedá se tedy říct, že by působily preventivně. Bylo by dobré například na školách organizovat besedy s žáky a studenty, které by vedly vysoce vyškolení odborníci. Hlavní náplní těchto besed by bylo vštípit těmto mladým lidem, že pokud už se stanou obětí násilné trestné činnosti, tak by o ní měli mluvit a ne to tajit. Je důležité jim vštípit, že jakýkoliv pocit studu nebo snad viny zde absolutně není namístě, neboť skutečnost, že se

stali obětí trestného činu není jejich vina. Pocit viny totiž často bývá tím hlavním důvodem, proč mladiství tuto trestnou činnost nehlásí.

Dle mého názoru ani média neposkytují dostatek informací o této problematice. Většinou se z nich dozvídáme až o následcích trestné činnosti páchané na mladistvých, ale chybí zde pořady a relace, které by na tuto problematiku upozorňovaly, popřípadě poskytovaly návod k tomu, jak se člověk má v těchto situacích správně zachovat.

Dnešní doba je hektická, většina rodičů nemá na své potomky čas. Velmi důležitá je komunikace a důvěra v každé rodině, aby si dítě nepřipadalo se svým problémem samo. Snad největší problém a trauma pro mladistvého spatřuji v tom, když je pachatelem trestné činnosti jeden z rodičů. Pak je důležité, aby mladiství měli alespoň malé tušení o tom, že existují linky pomoci a krizová centra, na která se v těchto případech mohou obrátit. Je nutné, aby jejich pracovnice byly schopné těmto dětem pomoci, protože bývají často jedinou možností, kam se děti mohou obracet, když trestnou činnost na nich páchá rodič.

Také policisté a lékaři by měli být pravidelně proškolení. Vždyť právě oni jsou těmi prvními, kdo přichází s obětí násilné trestné činnosti do styku. Měli by pravidelně absolvovat semináře, které by je učili citlivému a hlavně důstojnému zacházení. Vždyť jiné je jednání s obětí, která je dospělá a s obětí, která je dítětem. Důležité je v mladistvém vzbudit pocit důvěry a pochopení, aby byl schopen se se svým problémem svěřit, protože pokud se oběť ostýchá nebo bojí mluvit, je velmi těžké odhalit pachatele této trestné činnosti. Oběti často tyto skutečnosti zamlčují, zvláště tehdy, když jim pachatel vyhrožuje, že jim znovu ublíží nebo se jim snaží namluvit, že jim stejně nikdo neuvěří.

Na výše uvedeném je jasně vidět, že záleží na každém z nás, jak se v dané situaci zachováme. Nesmíme být lhostejní a zavírat oči před problémy druhých, zvláště pokud se jedná o děti. Pokud narazíme na situaci, kdy se nám zdá, že mladistvý se stal obětí násilné trestné činnosti, je třeba jednat. Pokud si nejsme jistí, zda se dítě nestalo obětí v domácím prostředí, je třeba informovat policii, popřípadě orgán sociálně-právní ochrany dětí, které jsou tu od toho, aby zjednaly nápravu.

Je mi jasné, že mnou nastíněná řešení nelze uvést do chodu ihned, že je třeba je řešit postupně. Hlavní však je, aby násilné trestné činnosti páchané na mladistvých bylo do budoucna co nejméně, a to díky společnému fungování jak nestátních organizací, tak legislativy, ale i samotné společnosti.

11 Vlastní výzkum

11.1 Cíl výzkumu

Hlavní cíle výzkumu:

- Zjistit, jaká je míra informovanosti základních škol navštěvující vybrané základní školy v Šumperku a Olomouci o problematice syndromu CAN.
- Zjistit, do jaké míry jsou s problematikou syndromu CAN obeznámeni učitelé na vybraných základních školách v městě Šumperk.
- Zjistit, jakým způsobem a prostředky informují učitelé 1.stupně i 2. stupně ZŠ své žáky o problematice syndromu CAN.
- Zjistit, zda-li žáci vědí, na koho se v krizové situaci obrátit a jsou-li ve školách umístěny tzv. "schránky důvěry".

11.2 Hypotézy výzkumu

V návaznosti na vytýčené cíle výzkumu jsem stanovila následující hypotézy:

Hypotézy vztahující se k dotazníku č.1 - problematika syndromu CAN - respondenti žáci 1. a 2. stupně na základních školách ve městech Šumperk a Olomouc.

a) **Hypotéza H1:** Většina žáků vybrané základní školy v Šumperku a Olomouci není v rámci školního vyučování informována o existenci problematiky syndromu CAN.

(za většinu jsem stanovila více jak 60%)

Hypotézy vztahující se k dotazníku č.2 - problematika syndromu CAN - respondenti učitelé 1. a 2. stupně při základních školách ve městě Šumperk.

b) **Hypotéza H2:** Většina pedagogických pracovníků podílejících se na výchovně vzdělávacím procesu na vybraných základních školách v Šumperku neinformuje své žáky o existenci problematiky syndromu CAN.

(za většinu jsem stanovila více jak 60%)

c) **Hypotéza H3:** Učitelé vybraných základních škol v Šumperku jsou informováni o problematice syndromu CAN.

11.3 Charakteristika výzkumných metod

Metodika výzkumu

V empirické části byl použit kvantitativně orientovaný výzkum.

Pro moje vlastní šetření jsem sestavila nestandardizovaný dotazník, který byl sestaven tak, aby byly získány údaje, které se vztahují k hypotézám. Dotazníky jsou zcela anonymní. První dotazník je orientovaný na žáky obsahuje 10 otázek a druhý dotazník který slouží učitelům obsahuje 21 otázek. Důležitým aspektem mého dotazníku je srozumitelnost pro žáky základních škol a také jeho objektivnost, jedná se o stěžejní podmínky užití metody. V dotazníku jsou jak otevřené tak i uzavřené otázky. U otázek bylo provedeno procentuální vyhodnocení, z něhož jsou jasně zřejmé výsledky. Ukázky dotazníků jsou uvedeny v příloze I. a II..

11.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Šetření jsem provedla:

- na běžných základních školách ve městě Šumperk
- na běžné základní škole ve městě Olomouc

Na přání ředitelů škol je nebudu jmenovat.

Do výzkumu se zapojilo 274 respondentů. Ti byli rozděleni do dvou skupin, tzn. první dotazník, určený pro žáky základních škol ve městě Šumperk a Olomouc, vyplnilo 244 dotazovaných. Dotazníky z obou dvou škol mně vyplnili všichni mladí respondenti. Záměrně jsem zjišťovala orientaci k dané problematice až od čtvrté třídy, neboť informovanost o syndromu CAN do třetí třídy dle mého rozhovoru s třídními učiteli na těchto základních školách není žádná.

Druhý dotazník, určený učitelům základních škol vyplnilo a odevzdalo 30 respondentů. Tento výzkum byl proveden pouze na vybraných ZŠ v Šumperku, jednalo se čistě o informovanost učitelů k dané problematice a zda jsou žákům ze strany pedagogických pracovníků podávány informace či poučení k dané oblasti.

Dotazníky jsou složeny z otázek, směřujících k zjištění informovanosti žáků a učitelů základních škol ve městech Šumperk a Olomouc o problematice syndromu CAN.

11.5 I. Výzkumný soubor

Celkem jsem se dotazovala 244 žáků z prvních a z druhých stupňů základních škol. Jedna polovina žáků byla ze základní školy Šumperk a druhá polovina žáků byla tvořena ze základní školy Olomouc, jejichž názvy na žádost ředitele škol nezmiňuji

Tabulka č 1. Žáci I. a II. stupně základních škol

Žáci I. a II. stupně základních škol			
	ZŠ v Olomouci	ZŠ v Šumperku	CELKEM
4. třída	21 17,21%	20 16,39%	41 16,80%
5. třída	20 16,39%	20 16,39%	40 16,39%
6. třída	20 16,39%	22 18,03%	42 17,21%
7. třída	20 16,39%	20 16,39%	40 16,39%
8. třída	20 16,39%	20 16,39%	40 16,39%
9. třída	21 17,21%	20 16,39%	41 16,80%
	122 100,00%	122 100,00%	244 100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Rozpětí věkové kategorie dotazovaných žáků bylo 9 až 16 let (tabulka č.2).

Z 224 dotázaných vyplnilo dotazník 132 chlapců a 112 dívek (tabulka č3).

Tabulka č. 2 Věkové rozpětí respondentů

Věkové rozpětí	Počet odpovědí	Odpovědi (v %)
9-10 let	41	16.80%
11-12 let	50	20.49%
13-14 let	80	32.79%
15-16 let	73	29.92%
	244	100.00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Tabulka č. 3 Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Počet odpovědí	Odpovědi (v %)
Dívka	112	45.90%
Chlapec	132	54.10%
	244	100.00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

11.5.1 Interpretace výsledků výzkumu

Hypotéza H1: Většina žáků vybrané základní školy v Šumperku a v Olomouci není v rámci školního vyučování informována o existenci problematiky syndromu CAN. (většinou zde rozumíme více než 60%)

K hypotéze H1 se vztahuje dotazník č.1 a následně otázka č. 4, 5, 6, 7,9. Otázky č. 1,2,3,8, jsou pouze informativní a slouží k bližší specifikaci výzkumného vzorku. (viz příloha č.1).

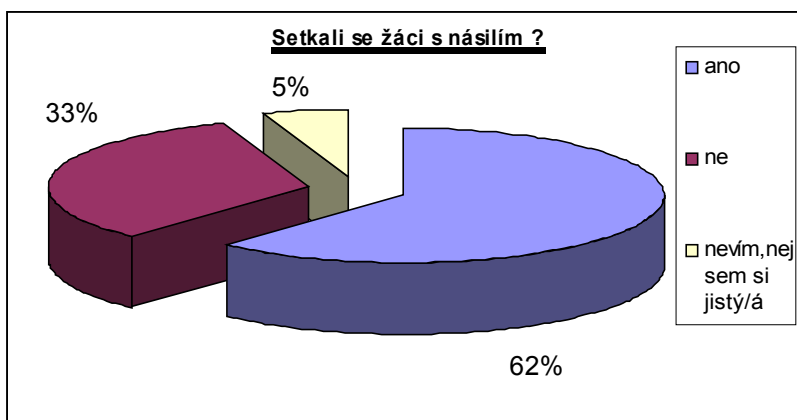
Otázka č. 4 - Setkal/a jsi se někdy s násilím?

Vyhodnocení: Tabulka č. 4. Setkání s násilím

Druh odpovědi	Třídy						CELKEM	
	4.	5.	6.	7.	8.	9.		
ano	12	19	28	29	28	35	151	61,89%
ne	21	20	14	8	12	5	80	32,79%
nevím,nejsem si jistý/á	8	1	0	3	0	1	13	5,33%
CELKEM	41	40	42	40	40	41	244	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Grafické vyjádření: graf.č1. Setkání s násilím

Vyhodnocení výsledných hodnot

Cílem této otázky bylo zmapovat, jaká je reálná zkušenost dotazovaných respondentů s násilím. Analýzu odpovědí uvádím v přehledné tabulce zakončené procentuálním vyjádřením.

Z tabulky je patrné, že většina dotázaných respondentů zná pojem násilí a v minulosti se s některou z jeho forem setkala.

Otázka č. 5 - Bylo ti někdy ublíženo?

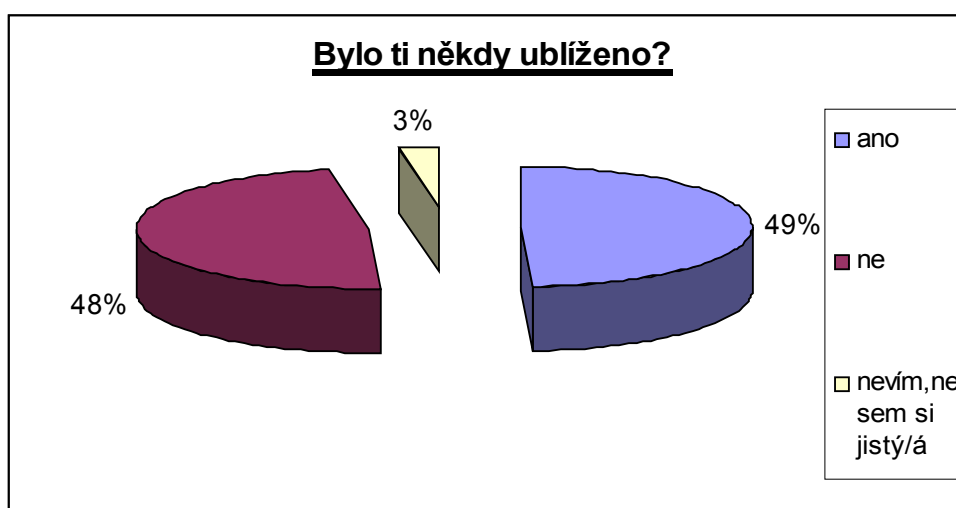
Touto otázkou jsem se pokusila zmapovat, jaké procento dětí dnešní populace zažilo násilí páchané na vlastní osobě.

Vyhodnocení: *tabulka č.5 Setkání žáka s ublížením*

Druh odpovědi	Třídy						CELKEM	
	4.	5.	6.	7.	8.	9.		
ano	11	18	17	23	28	23	120	49,18%
ne	25	20	25	17	12	18	117	47,95%
nevím, nejsem si jistý/á	5	2	0	0	0	0	7	2,87%
CELKEM	41	40	42	40	40	41	244	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Grafické vyjádření: *Graf č. 2 Setkání žáka s ublížením*

Vyhodnocení výsledných hodnot

Cílem této otázky bylo zjistit, jaké procento z dotázaných respondentů zažilo násilí na vlastní kůži. Z výše uvedené tabulky vyplývá, že téměř polovina (49,18%) dotazovaných respondentů zažila situaci, kterou vyhodnotila jako násilí na vlastní osobě. 47,95 % otazovaných žáků se domnívá, že na nich nikdy násilí pácháno nebylo, zbylých 2,85 % dotazovaných respondentů jsi situací nejsou jisti.

Otázka č. 6 - S jakým druhem násilí jsi se setkal/a?

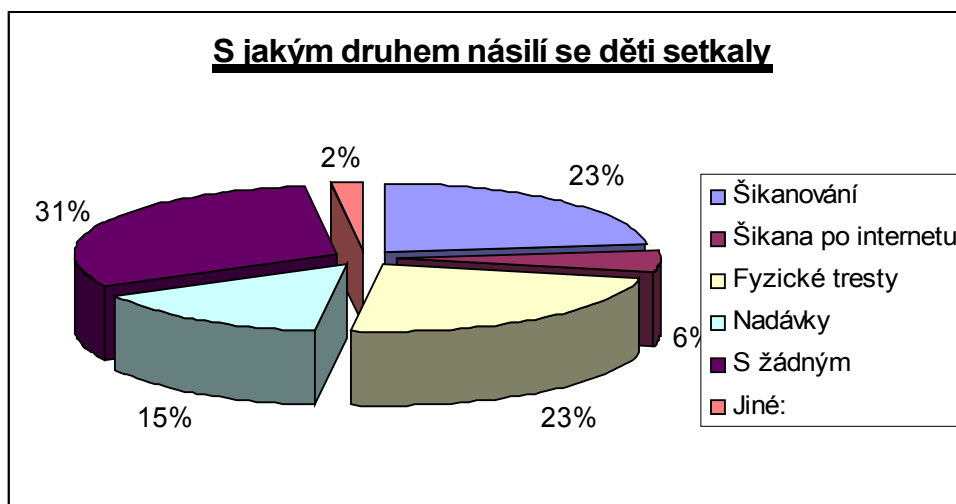
Tato otázka mapuje formy násilí, se kterými se dotazovaní respondenti setkali. Přehledný a procentuální výčet jejich odpovědí uvádím v tabulce č. 6.

Vyhodnocení: tabulka č. 6. *Druhy násilí*

Druh odpovědi	Třídy						CELKEM	
	4.	5.	6.	7.	8.	9.		
Šikanování	2	10	18	8	7	11	56	22,95%
Šikana po internetu	0	1	5	2	1	5	14	5,74%
Fyzické tresty	10	6	4	10	17	10	57	23,36%
Nadávky	8	9	1	11	2	6	37	15,16%
S žádným	21	14	14	8	12	6	75	30,74%
Jiné:	0	0	0	1	1	3	5	2,05%
CELKEM	41	40	42	40	40	41	244	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Grafické vyjádření: graf. č.3 *Druhy násilí*

S celkového počtu se s těmito druhy násilí setkalo 67,21%.

Vyhodnocení výsledných hodnot

Cílem této otázky bylo zjistit, s jakou formou násilí se dotazovaní respondenti setkali. Největší procento dotazovaných, kteří se z násilím setkali dle výsledů šetření vypovědělo, že formou násilí byly fyzické tresty (23,36%), téměř stejný počet dotazovaných respondentů se setkala z šikanou (22,95%). Ostatní respondenti se buď s násilím nesetkali vůbec (30,74%) nebo se jednalo o násilí jako je šikana po internetu (5,74%), což se stává velkým problémem dnešní doby a je potřeba této problematice také věnovat velkou pozornost, poměrně časté jsou nadávky (15,16%), jako jinou, neuvedenou možnost násilí zvolilo (2,05%) dotázaných žáků.

Otázka č. 7 - Slyšel/a jsi někdy o problematice týraného zanedbávaného nebo zneužívaného dítěte?

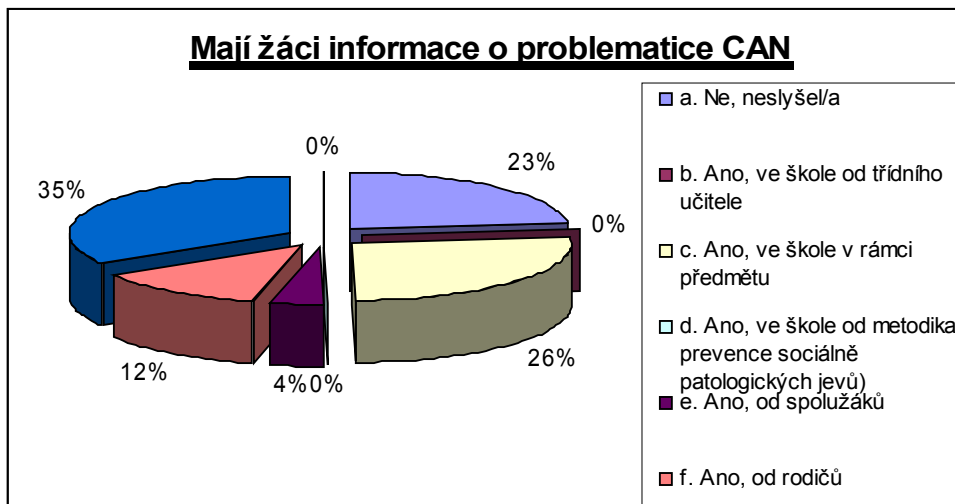
Otázka měla sloužit k objasnění, zda-li žáci vnímají problematiku syndromu CAN, případně o její existenci již slyšeli a v případě že ano, kde či kdo jim informace poskytl.

Vyhodnocení: tabulka č.7. Informovanost o problematice syndromu CAN

Druh odpovědi	Třídy						CELKEM	
	4.	5.	6.	7.	8.	9.		
a. Ne, neslyšel/a	32	21	0	0	1	3	57	23,36%
b. Ano, ve škole od třídního učitele	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
c. Ano, ve škole v rámci předmětu	0	0	23	12	19	10	64	26,23%
d. Ano, ve škole od metodika prevence sociálně patologických jevů)	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
e. Ano, od spolužáků	0	3	2	0	0	5	10	4,10%
f. Ano, od rodičů	9	6	2	5	2	6	30	12,30%
g. Ano, z médií (televize, internet, časopisy, noviny, knihy)	0	10	15	23	18	17	83	34,02%
h. Ano, od sociálních pracovníků z přednášek v rámci výuky	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
CELKEM	41	40	42	40	40	41	244	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Grafické vyjádření: Graf č. 4 Informovanost o problematice syndromu CAN

Vyhodnocení výsledných hodnot

Z grafu vyplývá že 23,36% dotázaných žáků se z řešenou problematikou nikdy nesešlo, nikdo je s existencí syndromu CAN neseznámil. 34,02% dotázaných se o problematice Syndromu CAN dovědělo prostřednictvím medií, 26,23% žáků vypovědělo, že problematiku týrání a zneužívání řešili v rámci školního předmětu. Další načerpali informace v rodině (12,3%) nebo prostřednictvím spolužáků (4,1%). Celkem 76,64 o dané problematice slyšelo. Jak je z tabulky patrné žáci prvních stupňů základních škol nejsou informovány vůbec.

Jedním z cílů práce bylo zjistit a porovnat informovanost dětí z hlediska velikosti měst, domnívala jsem se, že v Šumperku informovanost o dané problematice bude nižší, proto jsem provedla srovnání obou měst. Druhy odpovědí jsou uvedeny v tabulce č.8 a č. 9.

Krátká charakteristika měst:

Město Olomouc je pátým největším městem v České republice, spadá pod olomoucký kraj a je metropolí úrodné Hané. Ve městě žije 102 000 obyvatel.

Město Šumperk je městem okresním a taktéž spadá pod olomoucký kraj. Město Šumperk je jednou ze vstupních bran pohoří Jeseníků. V Šumperku nyní žije 27 000 obyvatel. Město Olomouc je téměř trojnásobně větší, co do počtu obyvatel od města Šumperk, tudíž jsem předpokládala, že děti budou mít větší rozhled a budou více orientováni v oblasti problematiky zanedbávaných, týraných či zneužívaných dětí.

Vyhodnocení: Tabulka č.8. Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Olomouc

Druh odpovědi - ZŠ OLOMOUC	Třídy						CELKEM	
	4.	5.	6.	7.	8.	9.		
a. Ne, neslyšel/a	19	13	0	0	1	2	35	28,69%
b. Ano, ve škole od třídního učitele	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
c. Ano, ve škole v rámci předmětu	0	0	8	4	11	2	25	20,49%
d. Ano, ve škole od metodika prevence sociálně patologických jevů	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
e. Ano, od spolužáků	0	3	1	0	0	1	5	4,10%
f. Ano, od rodičů	2	0	2	1	0	3	8	6,56%
g. Ano, z médií (televize, internet, časopisy, noviny, knihy)	0	4	9	15	8	13	49	40,16%
h. Ano, od sociálních pracovníků z přednášek v rámci výuky	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
CELKEM	21	20	20	20	20	21	122	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Vyhodnocení: Tabulka č.9. Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Šumperk

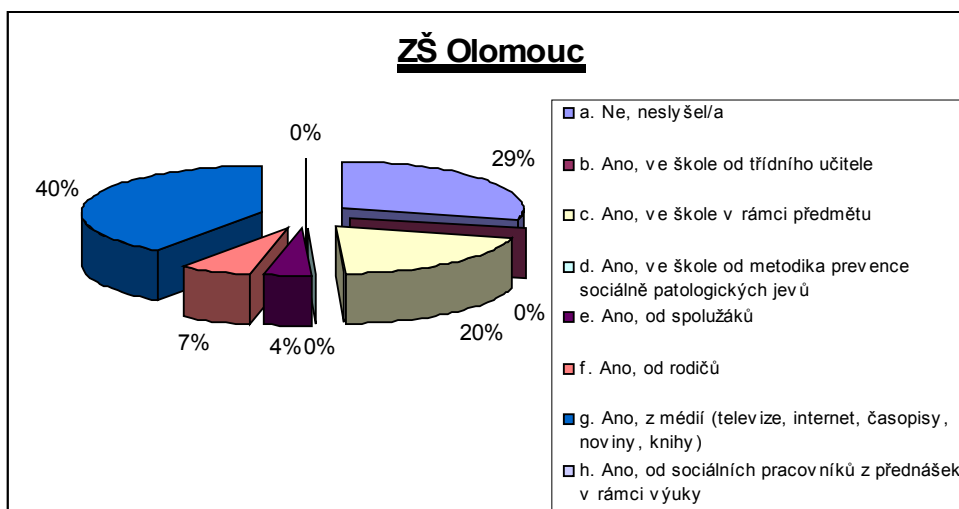
Druh odpovědi - ZŠ ŠUMPERK	Třídy						CELKEM	
	4.	5.	6.	7.	8.	9.		
a. Ne, neslyšel/a	13	8	0	0	0	1	22	18,03%
b. Ano, ve škole od třídního učitele	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
c. Ano, ve škole v rámci předmětu	0	0	15	8	8	8	39	31,97%
d. Ano, ve škole od metodika prevence sociálně patologických jevů	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
e. Ano, od spolužáků	0	0	1	0	0	4	5	4,10%
f. Ano, od rodičů	7	6	0	4	2	3	22	18,03%
g. Ano, z médií (televize, internet, časopisy, noviny, knihy)	0	6	6	8	10	4	34	27,87%
h. Ano, od sociálních pracovníků z přednášek v rámci výuky	0	0	0	0	0	0	0	0,00%
CELKEM	20	20	22	20	20	20	122	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

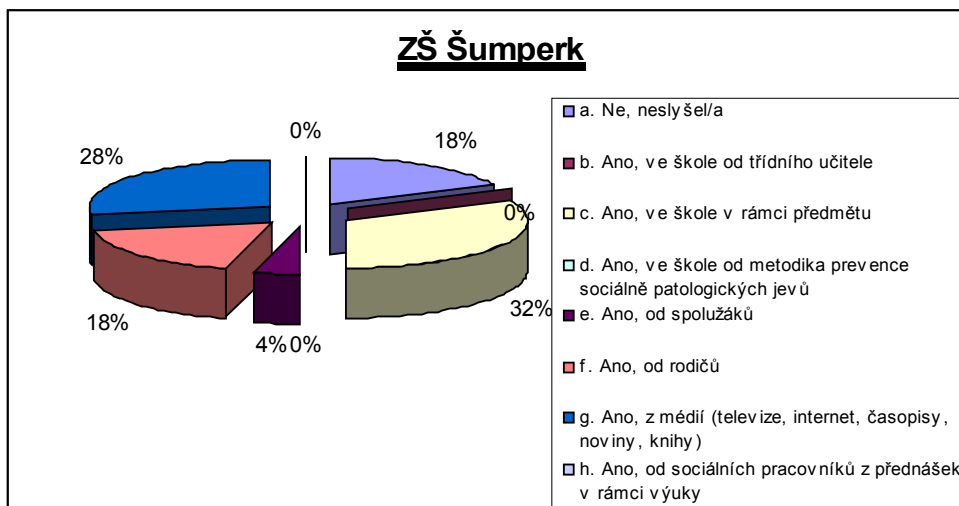
Domnívala jsem se, že informovanost dětí na základní škole v Olomouci bude větší než v Šumperku, avšak děti na základní škole v Šumperku vědí téměř o 10% víc o této problematice než děti v Olomouci, což mě překvapilo. V Olomouci je to 71,31% a v Šumperku 81,97%.

Grafické srovnání informovanosti dětí o syndromu CAN na základní škole v Šumperku a Olomouci

Graf č. 5. Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Olomouc

Graf č. 6. Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Šumperk

Otázka č.9 - Víš, že existuje linka důvěry?

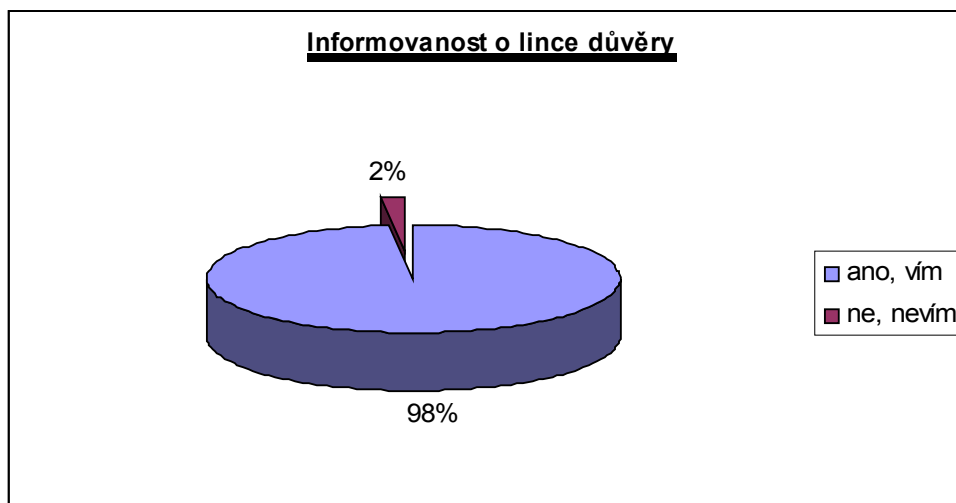
Touto otázkou jsem se pokusila o monitoring efektivnosti linek důvěry, zda-li žáci znají tuto možnost pomoci v případě krizové situace. Pět dětí ve čtvrté třídě vypovědělo, že neví o existenci linky důvěry a zbývajících 239 dětí vědělo o existenci těchto linek.

Vyhodnocení: Tabulka č.10. Informovanost o lince důvěry

	Počet odpovědí	%
ano, vím	239	97,95%
ne, nevím	5	2,05%
	244	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 7 – Informovanost o lince důvěry

Vyhodnocení výsledných hodnot

Z výpovědí respondentů je evidentní, že linky důvěry jsou dnešní dětské populaci známy, zastávají tedy velmi významnou roli v krizové intervenci. Propagaci těchto linek médií, případně pedagogickými pracovníky lze hodnotit jako úspěšnou a funkční.

Vyhodnocení hypotézy H1:

Hypotéza H1 se potvrdila. Z výsledných hodnot je patrné, že většina žáků dotazovaných základních škol není v rámci školního vyučování informována o existenci problematiky syndromu CAN. Tento nedostatek je nevíce patrný z otázky č. 7 ve znění: "Slyšel/a jsi někdy o problematice týraného, zanedbávaného nebo zneužívaného dítěte?"

Výsledky jasně ukazují, že problematika syndromu CAN je v monitorovaných školách řešena minimálně, ačkoli osvěta v dané problematice je bez pochyb nutná.

11.5.2 Hodnocení I. výzkumné části

Žákům vybrané základní školy v Šumperku a v Olomouci se zpravidla nedostávají v rámci školního vyučování informace o problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte.

Závěrem lze říci, že syndrom CAN není na těchto základních školách diskutovaným problémem. Což považuji za velký nedostatek, hlavně u dětí prvních stupňů základních škol, neboť výskyt této problematiky se právě děje většinou dětem do 10 roku dítěte.

11.6 Výzkumný soubor II

Provedla jsem dotazníkové šetření na dvou základních školách v Šumperku. Dotazující respondenti jsou pedagogičtí pracovníci prvních a druhých stupňů základních škol. Dotazníkové šetření jsem provedla s 30 respondenty.

Vyhodnocení: *Tabulka č 11. Pedagogičtí pracovníci ZŠ v Šumperku*

ZŠ v Šumperku		CELKEM
5	5	10
33,33%	33,33%	33,33%
10	10	20
66,67%	66,67%	66,67%
15	15	30
100,00%	100,00%	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

11.6.1 Interpretace výsledků výzkumu

Hypotéza H2

„Většina pedagogických pracovníků podílejících se na výchovně vzdělávacím procesu při vybraných základních školách v Šumperku neinformuje své žáky o existenci problematiky syndromu CAN.“ (většinou zde rozumíme více než 60%) V příloze II. je ukázka dotazníku pro kantory základních škol. K této hypotéze H2 viz. příloha II. se vztahují otázky 3,4,5,6. V této části textu je budu číslovat od 1 do 4.

Otázka č.1

Je z pohledu kantora práce metodika prevence sociálně patologických jevů ve škole potřebná?

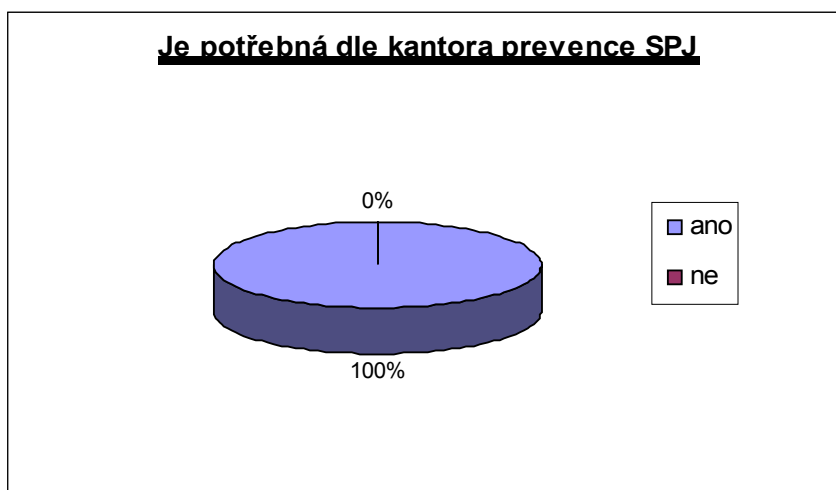
Touto otázkou jsem se pokusila zjistit, zda ostatní pedagogičtí pracovníci na vybrané základní škole v Šumperku vnímají pozici metodika prevence jako potřebnou a funkční. Vyhodnocení je provedeno v tabulce č. 12.

Vyhodnocení: *tabulka č.12 efektivnost prevence SPJ*

	Počet odpovědí	%
ano	30	100%
ne	0	0%
	30	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf.č.8 efektivnost prevence SPJ

Vyhodnocení výsledných hodnot

Z grafu č.8 jasně vyplývá, že všichni dotazovaní respondenti z řad pedagogických pracovníků vnímají pozici metodika prevence jako nutnou a potřebnou. Blíže se tomuto pojmu věnuji v teoretické části této diplomové práce.

Otázka č. 2

Zahrnuje metodik prevence sociálně patologických jevů do minimálního preventivního programu syndrom CAN?

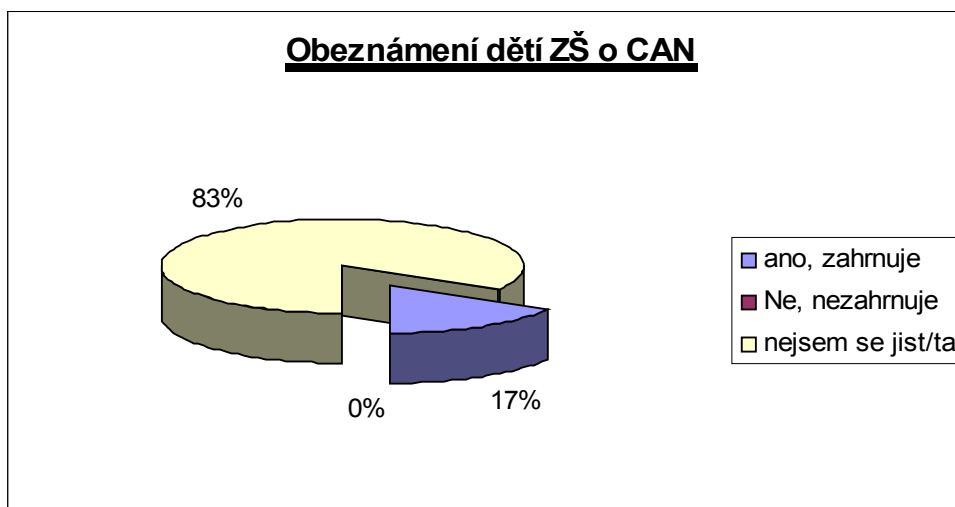
Touto otázkou monitoruji funkčnost minimálně preventivního programu a také jeho obsahovou stránku, konkrétně bod zabývající se problematikou týraného a zneužívaného dítěte. Dále mě zajímala informovanost učitelů o minimálně preventivním programu a též znalost jeho obsahové části. Vyhodnocení je provedeno v tabulce č. 13.

Vyhodnocení: *tabulka č. 13. Obeznamení dětí ZŠ o problematice CAN*

	Počet odpovědí	%
ano, zahrnuje	5	16,67%
Ne, nezahrnuje	0	0,00%
nejsem se jist/ta	25	83,33%
	30	100%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 9 Obeznamení dětí ZŠ o problematice CAN

Vyhodnocení výsledných hodnot

Z výsledků prezentovaných ve výše uvedeném grafu je bohužel patrné, že většina učitelů (83,33%) není seznámena se zněním minimálně preventivního programu.

Dotazovaní respondenti zpravidla nevědí, zdali je problematika syndromu CAN v tomto dokumentu zařazena.

Zbylé procento respondentů (16,67%) ví o zařazení této problematiky do výše zmíněného dokumentu. Dle rozhovoru s metodikou prevence, jsem seznámena blíže s danou problematikou a je zřejmé, že spolupráce metodika prevence a kantora je mnohdy obtížná. Vyučující mnohdy nepovažuje za důležité danou problematiku zahrnovat do výuky.

Otázka č. 3

Seznamují učitelé v rámci výuky na prvním stupni základních škol děti o problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte?

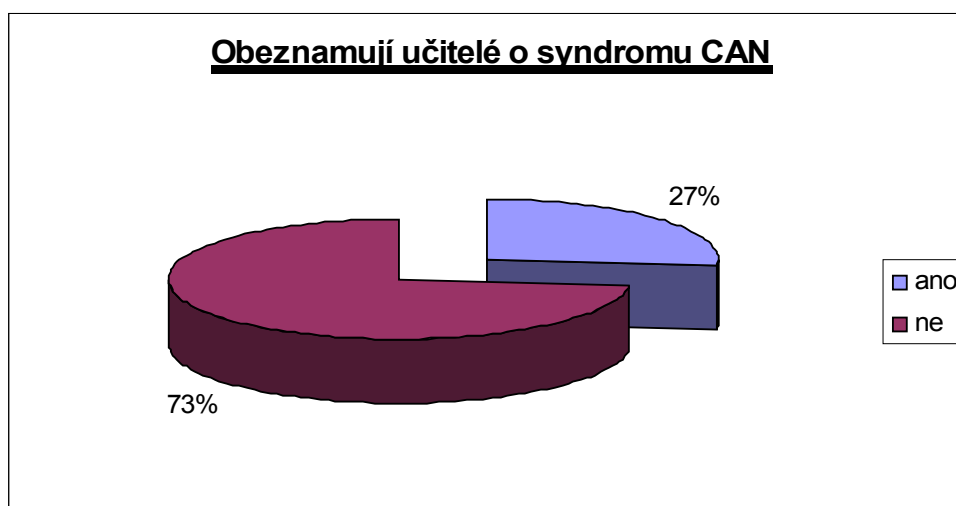
Otázka směřuje k zjištění situace informovanosti dětí na prvním stupni základních škol svými kmenovými učiteli o existenci syndromu CAN. Problematika syndromu CAN není součástí žádného výchovně vzdělávacího předmětu.

Vyhodnocení: tabulka č. 14. Obeznamení učitelů o syndromu CAN

	Počet odpovědí	%
ano	8	26,67%
ne	22	73,33%
	30	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 10 Obeznamení učitelů o syndromu CAN

Vyhodnocení výsledných hodnot

Z výsledných hodnot uvedených v grafu č. 10 jsem zjistila, že učitelé (73,33%) sami přiznávají, že své žáky o existenci problematiky syndromu CAN a s nimi spojenými riziky své žáky zpravidla neinformují. Toto číslo, z hlediska vážnosti a možného nebezpečí vyplývajícího z této problematiky považuji za alarmující. Dle mého názoru by děti měli být obeznámeni např. formou přednášek a této problematice. Je mnoho odborníků z řad pomáhajících profesí, které by jistě danou problematiku uměli citlivě vysvětlit dětem na prvním stupni základních škol. V rámci celého výzkumu jsem kontaktovala některé nadace, které se touto problematikou zabývají a které poskytují v rámci svého preventivního programu přednášky o problematice syndromu CAN na základních školách, ale často se stává, že ředitelé základních škol tuto formu prevence nepokládají za důležitou.

Otázka č.4

Myslíte si, že metodik prevence sociálně patologických jevů dostatečně informuje děti o syndromu CAN?

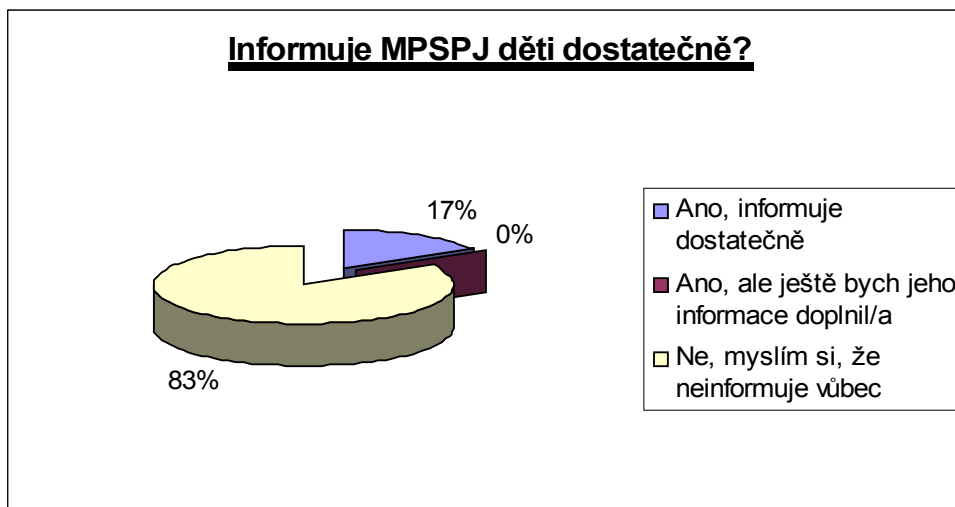
Cílem metodika prevence na základních školách je poskytovat poradenské služby a zajišťovat prevenci sociálně nežádoucích jevů. Nejvíce se však zaměřuje na akutní případy výskytu sociálně patologických jevů, zajímalo mě tedy, zda se zaměřuje i na tento Syndrom i když nemusí být akutním tématem. Vyhodnocení je provedeno v tabulce č. 15.

Vyhodnocení: Tabulka č. 15. Informuje MPSPJ děti dostatečně

	Počet odpovědí	%
Ano, informuje dostatečně	5	16,67%
Ano, ale ještě bych jeho informace doplnil/a	0	0,00%
Ne, myslím si, že neinformuje vůbec	25	83,33%
	30	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf.č. 11 Informuje MPSPJ děti dostatečně

Z předchozí otázky jasně vyplynulo, že informovanost dětí od pedagogických pracovníků, není dobrá nebo chybí úplně. Cílem otázky č. 4 bylo tedy zjistit, zdali o problematice syndromu CAN informuje děti ze své pozice metodik prevence.

Vyhodnocení výsledných hodnot

83% dotazovaných respondentů se v dotazníkovém šetření vyjádřilo, že metodik prevence působící na škole se problematice syndromu CAN vůbec nevěnuje. Tomuto tvrzení však odporuje 17% dotázaných učitelů, kteří se domnívají, že metodik prevence žáky o problematice týraného a zneužívaného dítěte věnuje dostatečně.

Vyhodnocení hypotézy H2

Hypotéza H2 ve znění: „Většina pedagogických pracovníků podílejících se na výchovně vzdělávacím procesu při vybraných základních školách v Šumperku neinformuje své žáky o existenci problematiky syndromu CAN.“ se potvrdila.

Velká část učitelů a jiných pedagogických pracovníků působící na této škole otevřeně přiznává, že informovanost dětí z jejich strany o problematice syndromu CAN je velmi nízká. Domnívám se, že tento fenomén je třeba změnit, neboť informovanost dětí v této oblasti považuji za velice důležitou a potřebnou.

Hypotéza H3

„Učitelé základních škol v Šumperku jsou informováni o problematice syndromu CAN“.

K této hypotéze se přímo vztahují otázky z dotazníkového šetření s čísly 1,2,8,10,11(viz příloha II. dotazník). Otázky č. 11 a 8 se k hypotéze nevztahují, ale zajímala mě i tato oblast prevence. Jde o využití schránek důvěry na základních školách.

V této části textu je budu číslovat od 1 do 5.

Otázka č.1

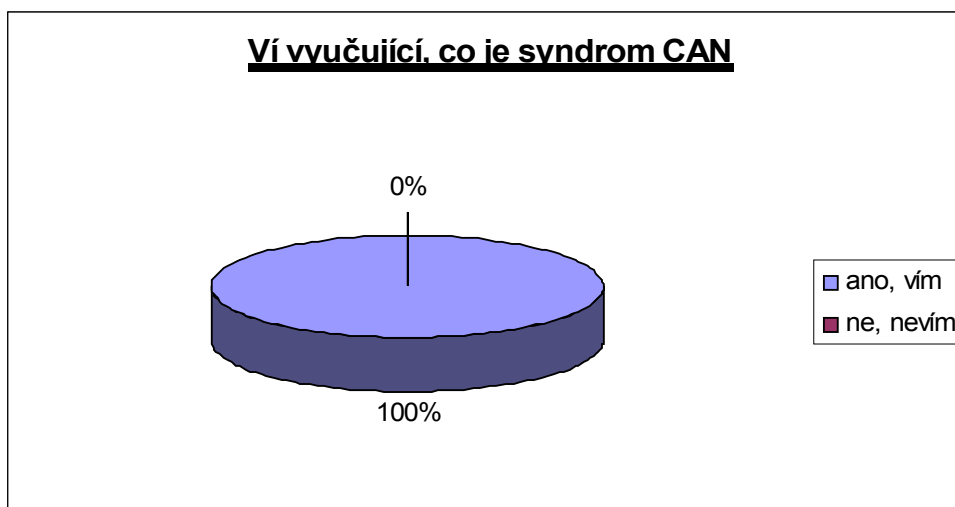
Víte co je „syndrom CAN“?

Vyhodnocení: *tabulka č.16 Informovanost vyučujících o syndromu CAN*

	Počet odpovědí	%
ano, vím	30	100%
ne, nevím	0	0%
	30	100%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 12 Informovanost vyučujících o syndromu CAN

Cílem otázky bylo zjistit, zda-li je učitelům znám pojem čili zkratka užívaná v odborné terminologii pro oblast týrání a zneužívání dětí, a to „syndrom CAN“.

Vyhodnocení výsledných hodnot

Jako pozitivní vidím dobrou informovanost pedagogických pracovníků. Z grafu č. 12 jasně vyplývá, že všichni dotazovaní respondenti se v problematice syndromu CAN orientují.

Otázka č. 2

Setkali jste se někdy ve své praxi s touto problematikou?

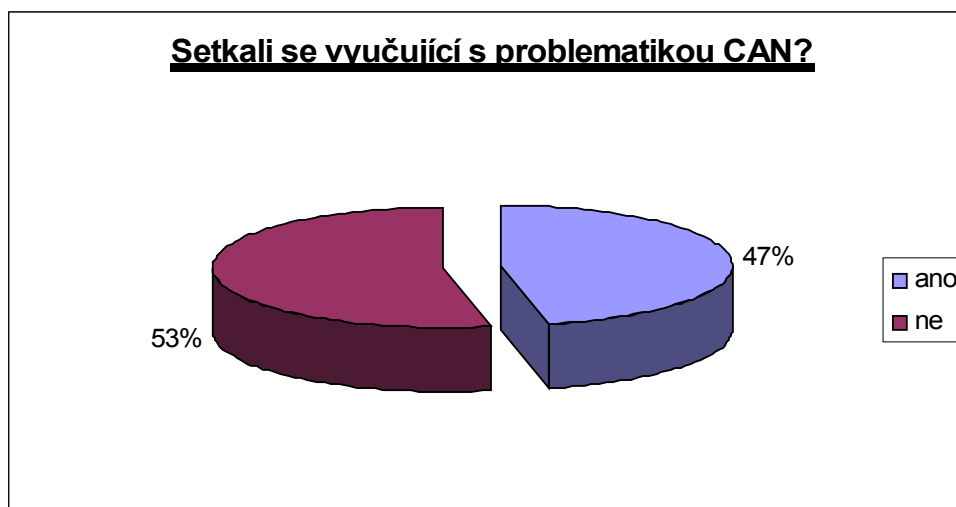
Otázka měla za úkol zmapovat, jestli se pedagogičtí pracovníci vybraného školského zařízení ve své dosavadní praxi setkali s problematikou syndromu CAN, potažmo zda-li zažili konkrétní případy týraní a zneužívání dětí nebo zanedbávání u svých svěřenců.

Vyhodnocení: tabulka č. 17 *Výskyt vyučujících s problematikou CAN*

	Počet odpovědí	%
ano	14	46,67%
ne	16	53,33%
	30	100%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 13 Výskyt vyučujících s problematikou CAN

Vyhodnocení výsledných hodnot

Z výsledků zobrazených v grafu č. 13 vyplývá, že téměř polovina dotazovaných učitelů se ve své praxi setkala s dětmi, na nichž bylo pácháno násilí, respektive byly ohroženy syndromem CAN. Což, si myslím že je opravdu hodně, vzhledem k tomu, že jsem dotazníkové šetření prováděla i s poměrně mladými kantory.

Otázka č.3

Jsou vyučující z Vašeho pohledu dostatečně informováni o problematice syndromu CAN?

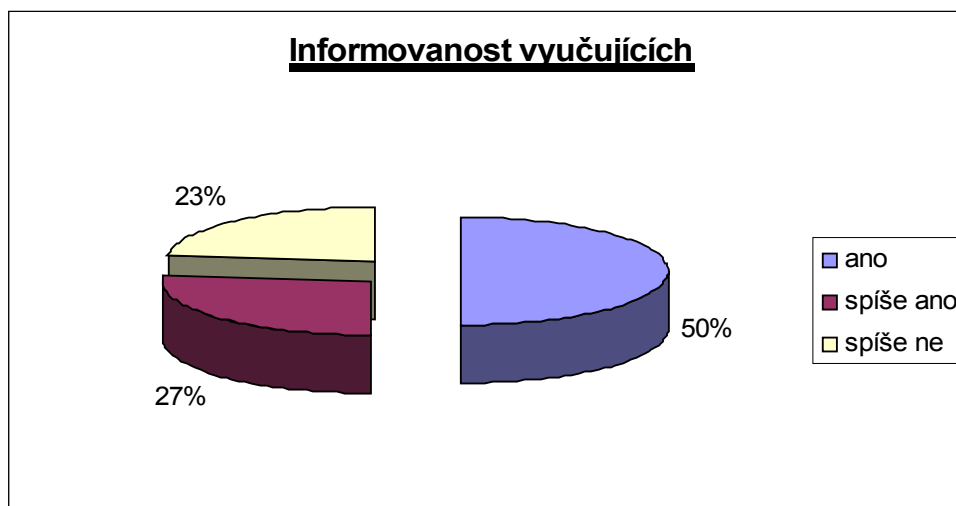
Otázka mapuje míru informovanosti učitelů a jejich případné další vzdělávání, formou přednášek či odborných seminářů.

Vyhodnocení: tabulka č. 18 Informovanost vyučujících o syndromu CAN

	Počet odpovědí	%
ano	15	50,00%
spíše ano	8	26,67%
spíše ne	7	23,33%
	30	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf. č. 14 Informovanost vyučujících o syndromu CAN

Vyhodnocení výsledných hodnot

Ze zjištěných hodnot je zřejmé, že 50% učitelů je informováno o problematice syndromu CAN, bylo ale vhodné v rámci dalšího vzdělávání jejich informovanost zvyšovat. Kdybych měla nastínit možná řešení, volila bych formu přednášek či odborných seminářů, ale i samostudium pedagogů pokládám za velmi důležité. Existuje mnoho odborné literatury na téma spojené s problematikou syndromu CAN a rozpoznání jejich příčin, což pokládám za velmi důležité.

Otázky číslo 4. a 5 jsou pouze orientační, zajímalo mě jestli jsou na šumperských základních školách umístěny schránky důvěry a hlavně jestli splňují svoji účelnost.

otázka č. 4

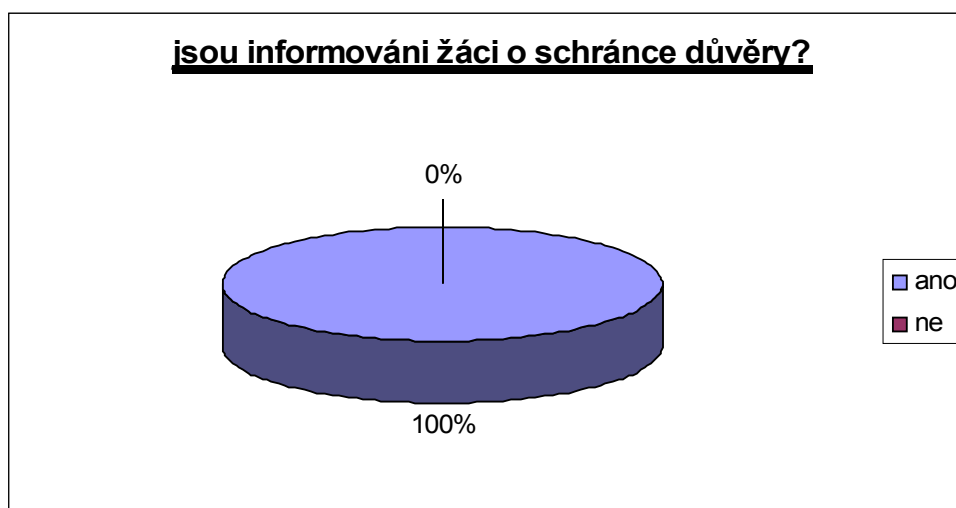
Jsou žáci informováni o tom, že je u vás ve škole umístěna schránka důvěry?

Vyhodnocení: tabulka č. 19 Informovanost žáků o schránce důvěry

	Počet odpovědí	%
ano	30	100%
ne	0	0%
	30	100%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 15 Informovanost žáků o schránce důvěry

Tato otázka měla zmapovat, mají-li se žáci v případě nastalé nepříjemné či krizové životní situaci na koho obrátit.

Vyhodnocení výsledných hodnot

Všichni z dotazovaných respondentů vypověděli, že v jejich škole je umístěna schránka důvěry. Tyto odpovědi jsou zcela jednoznačné. Tento aspekt dané problematiky lze hodnotit velmi pozitivně.

Otázka č. 5

Využívají žáci schránku důvěry?

Otázka mapuje efektivnost schránek důvěry umístěných na základních školách. Záměrem bylo zjistit, jaké procento dětí dle pedagogů této formy pomoci využívá. Vyhodnocení je provedeno v tabulce č. 20.

Vyhodnocení: tabulka č.20 Využití schránky důvěry

	Počet odpovědí	%
ano	18	60,00%
ne	5	16,67%
nejsem si jist/ta	7	23,33%
	30	100,00%

Zdroj: vlastní zpracování autora

Graf č. 16 Využití schránky důvěry

Vyhodnocení výsledných hodnot

Podle výpovědí dotazovaných učitelů využívá schránek důvěry 60% dětí vybraných základních škol, toto číslo je poměrně vysoké, schránky důvěry lze tedy hodnotit jako užitečné, neboť tuto formu pomoci v nepříjemných nastalých situacích využívá většina žáku.

Vyhodnocení hypotézy H3

„Učitelé základních škol v Šumperku jsou informováni o problematice syndromu CAN“, Hypotéza se potvrdila, z výzkumu vyplynulo, že učitelé na základní škole jsou informováni o problematice syndromu CAN, ale zároveň by uvítali další sebevzdělávání v tomto odvětví.

11.6.2 Hodnocení II. výzkumné části

V druhé výzkumné části proběhlo ověřování dvou stanovených hypotéz, šlo hypotézy vztahující se k dotazníku č.2 - problematika syndromu CAN - respondenti učitelé 1. a 2. stupně základních škol ve městě Šumperku.

Hypotéza H2: Většina pedagogických pracovníků podílejících se na výchovně vzdělávacím procesu při vybraných základních školách v Šumperku neinformuje své žáky o existenci problematiky syndromu CAN.

Hypotéza H3: Učitelé základních škol v Šumperku jsou informováni o problematice syndromu CAN. Obě stanovené hypotézy byly potvrzeny, výsledky byly zpracovány v přehledných tabulkách a grafech a procentuelně vyhodnoceny.

12 Shrnutí

První část výzkumu, zaměřená na žáky základních škol v Šumperku a Olomouci ukazuje, že v rámci školního vyučování informace o problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte zpravidla chybí.

V druhé výzkumné části proběhlo ověřování dvou stanovených hypotéz. Respondenty byli v tomto případě nikoliv žáci, ale učitelé prvního a druhého stupně základních škol v Šumperku. Potěšující bylo potvrzení hypotézy, že učitelé základních škol v Šumperku jsou informováni o problematice syndromu CAN. Avšak současně byla potvrzena i hypotéza, že většina pedagogických pracovníků podílejících se na výchovně vzdělávacím procesu své žáky o existenci problematiky syndromu CAN neinformuje, jak už bylo výše zmíněno.

Lze tedy říci, že syndrom CAN není na “šetřených“ základních školách diskutovaným problémem. To považují za velký nedostatek, hlavně v případě dětí prvních stupňů základních škol, neboť výskyt syndromu CAN je nejčastější právě u dětí do 10 roku života.

13 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala trestnou činností, která je páchána na nezletilých dětech. Především jsem se zaměřila na Syndrom CAN – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a syndrom sexuálně zneužívaného dítěte. Dospěla jsem k poznatku, že se této problematice věnuje nejen hned několik vědních oborů jako jsou kriminologie, sociologie a v neposlední řadě psychologie, ale syndrom CAN je jedním z předmětů činnosti mnoha státních i nestátních organizací. V této souvislosti jsem provedla výčet nestátních prostředků ochrany mladistvých před trestnými činy.

Hlavní důraz jsem však kladla na zjištění míry informovanosti dětí a pedagogických pracovníků o těchto institucích a zařízeních a především o syndromu CAN jako takovém. Proto diplomová práce zahrnuje empirické zkoumání, konkrétně výstupy průzkumu informovanosti dětí o syndromu CAN na základních školách, ale také ověřuje znalost jejich pedagogů. Zajímalo mě nejen do jaké míry jsou učitelé a děti seznámeni s problematikou Syndromu CAN, ale i jakým způsobem učitelé dětem na základních školách podávají informace spojené s tímto problémem.

Statistika trestných činů páchaných na mladistvých je alarmující a stejně tak a snad ještě víc je alarmující výsledek mého šetření, ze kterého vyplývá, že informovanost dětí o této problematice je nízká a to především u dětí prvních stupňů základních škol. Zde vidím velké rezervy a nutnost zvýšení a zkvalitnění prevence neboť učitelé si sice uvědomují potřebu děti seznamovat s tímto tématem, ale upozorňují na nedostatečné informace a metodické vedení od metodika sociálně patologické prevence. Zanedbávání jsou mnohdy vystaveny děti již v ranném věku.

Pro úspěch prevence syndromu CAN je velmi důležitá koordinace veškerých programů a aktivit. V jejich koordinaci a jasném metodickém postupu je potenciál jak posílit úlohu státních a nestátních institucí a především škol v prevenci syndromu CAN.

Jako společnost máme velkou odpovědnost za zajištění ochrany dětí před všemi formami zneužívání a týrání. Újma , kterou zažitě utrpení dítěti způsobí je nevyčíslitelná v peněžích a není možné ji vyjádřit v grafech a tabulkách. Nicméně je zřejmé, že informovanost dětí a všechny formy prevence jsou skutečně nutné. K účinné prevenci je zapotřebí maximálního úsilí jak ze strany institucí, veřejnosti, tak především ze strany rodiny a školy.

Seznam použité literatury:

Čírtková, Ludmila a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

David, Roman, ed. Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. 175 s. ISBN 80-7182-076-8.

Fischer, Slavomil a Škoda, Jiří. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 218 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

Chmelík, Jan a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 201 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7178-739-6.

Jirásková, Věra. Občan v demokratické společnosti: [učebnice pro střední školy]. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 311 s. Studijní texty; sv. 21. ISBN 80-85850-78-8.

Langmeier, Josef a Krejčířová, Dana. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

Martínek, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2310-5.

Pešová, Ilona a Šamalík, Miroslav. Poradenská psychologie pro děti a mládež. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 150 s. Psyché. ISBN 80-247-1216-4.

Pöthe, Petr. Dítě v ohrožení. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1996. 143 s. Zde a nyní. ISBN 80-901896-5-2.

Praško, Ján. Jak vybudovat a posílit sebedůvěru. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 254 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-1352-6.

Říčan, Pavel a Janošová, Pavlína. Jak na šikanu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

Ilona Špaňhelová, Dítě a rozvod rodičů, Grada Publishing a.s., 2010, ISBN: 978-80-247-3181-0

Vaničková, Eva. Dětská prostituce. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. 141 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2218-4.

Vaničková, Eva. Sexuální násilí na dětech : výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. 118 s. ISBN 8071782866.

Vágnerová, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Weiss, Petr a kol. Sexuální zneužívání dětí. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005. 264 s. Psyché. ISBN 80-247-0929-5.

Weiss, Petr a kol. Sexuologie. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. xiii, 724 s. ISBN 978-80-247-2492-8.

Zahraniční literatura:

1. Kevin Ryan, James M. Cooper: THOSE WHO CAN, TEACH, 13TH EDITION, p. 109, ISBN-10: 1111830282 | ISBN-13: 978-1111830281

2. WAYNE W. BENNETT, KAREN M. HESS, CHRISTINE M.H. ORTHMANN: CRIMINAL INVESTIGATION, p.321, ISBN-10: 0205503705 | ISBN-13: 978-0205503704 | Edition: 2

3. ROBIN KOWALSKI,P. AGATSTON: CYBERBULLYING, THE DIGITAL AGE, p.76 ISBN-10: 140515991X | ISBN-13: 978-1405159913 | Edition: 1

4. GAVLE L., MACKLEM: BULLYING AND TEASING: SOCIAL POWER IN CHILDRENŠ GROUPS, p.13 ISBN-10: 1441934235 | ISBN-13: 978-1441934239

Legislativní prameny:

Zákon číslo 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Zákon číslo. 94/1963 Sb. Zákon o rodině

Zákon číslo. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Josef Kuchta, Věra Kalvodová, Jana Zezulová, Trestní právo hmotné (zvláštní část),

Masarykova univerzita, Brno 2001, ISBN 80-210-2530-1

Internetové zdroje:

Nadace Naše dítě, Tiskové zprávy 2011 [online] Publikováno: 28.11.2011

Dostupné z <http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?id=1096&idk=561>

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Sociálně-právní ochrany dětí [online] Publikováno: 14.7.2009 Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7242>

Poradenské centrum, Metodické pokyny a legislativa [online] Dostupné z: <http://www.poradenskecentrum.cz/metodicke-pokyny-legislativa.php>

Policie ČR, Šikana [online] Publikováno: 2010 Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

Občanské sdružení proti šikaně, Úvod [online] Publikováno: 31.05.2003 Dostupné z: http://www.sikana.cz/sikana_prav_rozb.html#uvod

MŠMT, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy [online] Publikováno: 26.4.2004 Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>

Společenství proti šikaně, Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení [online] Publikováno: 2004, Dostupné z: <http://www.sikana.org/>

Co je kyberšikana [online] Publikováno: 22 květen 2009, Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

Proti šikaně, Jak se bránit [online] Publikováno: 2011, Dostupné z: <http://proti-sikane.saferinternet.cz/jak-se-branit>

Zákon číslo. 94/1963 Sb , Zákon o rodině část druhá: vztahy mezi rodiči a dětmi [online] Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/ZR/zr-vztahy.html>

Nadace Naše dítě [online] Publikováno: 2009 Dostupné z: <http://www.nasedite.cz/>

Dětské krizové centrum [online] Publikováno: 2002 Dostupné z: <http://www.dkc.cz/>

Seznam tabulek:

- Tabulka č. 1. Žáci I. a II. stupně základních škol
- Tabulka č. 2. Věkové rozpětí respondentů
- Tabulka č. 3. Pohlaví respondentů
- Tabulka č. 4. Setkání žáka s násilím násilím
- Tabulka č. 5. Setkání žáka s ublížením
- Tabulka č. 6. Druhy násilí
- Tabulka č. 7. Informovanost o problematice syndromu CAN
- Tabulka č. 8. Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Olomouc
- Tabulka č. 9. Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Šumperk
- Tabulka č. 10. Informovanost o lince důvěry
- Tabulka č. 11. Pedagogičtí pracovníci ZŠ v Šumperku
- Tabulka č. 12. Efektivnost dle kantora prevence SPJ
- Tabulka č. 13. Obeznamení dětí ZŠ o problematice CAN
- Tabulka č. 14. Obeznamení učitelů o syndromu CAN
- Tabulka č. 15. Informuje MPSPJ děti dostatečně
- Tabulka č. 16. Informovanost vyučujících o syndromu CAN
- Tabulka č. 17. Výskyt vyučujících s problematikou CAN
- Tabulka č. 18. Informovanost vyučujících o syndromu CAN
- Tabulka č. 19. Informovanost žáků o schránce důvěry
- Tabulka č. 20. Využití schránky důvěry

Seznam grafů:

- Graf.č. 1 Setkání s násilím
- Graf č. 2 Setkání žáka s ublížením
- Graf. č.3 Druhy násilí
- Graf č. 4 Informovanost o problematice syndromu CAN
- Graf č. 5 Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Olomouc

Graf č. 6 Informovanost o problematice syndromu CAN ZŠ Šumperk

Graf č. 7 Informovanost o lince důvěry

Graf.č. 8 Efektivnost prevence SPJ

Graf č. 9 Obeznamení dětí ZŠ o problematice CAN

Graf č. 10 Obeznamení učitelů o syndromu CAN

Graf.č. 11 Informuje MPSPJ děti dostatečně

Graf č. 12 Informovanost vyučujících o syndromu CAN

Graf č. 13 Výskyt vyučujících s problematikou CAN

Graf.č. 14 Informovanost vyučujících o syndromu CAN

Graf č. 15 Informovanost žáků o schránce důvěry

Graf č. 16 Využití schránky důvěry

Příloha I.

Ukázka dotazníku určený žákům základních škol.

1. Kolik máš let?
2. Pohlaví:
 - a. Dívka
 - b. Chlapec
3. Do které třídy chodíš?
 - a. 4. třída
 - b. 5. třída
 - c. 6. třída
 - d. 7. třída
 - e. 8. třída
 - f. 9. třída
4. Setkal/a jsi se někdy s násilím?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím, nejsem si jistý/á
5. Bylo ti někdy ublíženo?
 - a. Ano
 - b. Ne
 - c. Nevím, nejsem si jistý/á
6. S jakým druhem násilí jsi se setkal/a?
 - a. Šikanování
 - b. Šikana po internetu
 - c. Fyzické tresty
 - d. Nadávky
 - e. S žádným
 - f. Jiné:

7. Slyšel/a jsi někdy o problematice týraného zanedbávaného nebo zneužívaného dítěte?
- Ne, neslyšel/a
 - Ano, ve škole od třídního učitele
 - Ano, ve škole v rámci předmětu
 - Ano, ve škole od metodika prevence sociálně patologických jevů
 - Ano, od spolužáků
 - Ano, od rodičů
 - Ano, z médií (televize, internet, časopisy, noviny, knihy)
 - Ano, od sociálních pracovníků z přednášek v rámci výuky
8. Kdyby ti bylo v rodině ubližováno, na koho by ses obrátil/a?
- Nikomu bych to neřekl/a
 - Obrátil/a bych se na rodinné příslušníky
 - Obrátil/a bych se na kamaráda/kamarádku, spolužáka
 - Obrátil/a bych se na učitele
 - Obrátil/a bych se na metodika sociálně patologických jevů
 - Obrátil/a bych se na linku důvěry
9. Víš o tom, že existuje linka důvěry?
- Ano, vím
 - Ne, nevím
10. Informoval vás ve škole učitel o tom, na koho se obrátit v případě, že by vám bylo ubližováno?
- Ano
 - Ne
 - Nevím, nevzpomínám si

Příloha II.

Ukázka dotazníku určený učitelům základních škol.

1. Víte co je „syndrom CAN“?
 - a. Ano, vím
 - b. Ne, nevím

2. Setkali jste se někdy ve své praxi s touto problematikou?
 - a. Ano, setkal/a
 - b. Ne, nesetkal/a

3. Obeznamují učitelé v rámci výuky děti na prvním stupni základních škol o problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte?
 - a. Ano
 - b. Ne

4. Myslíte si, že metodik prevence sociálně patologických jevů dostatečně informuje žáky o syndromu CAN?
 - a. Ano, myslím si, že jeho informace jsou dostačující
 - b. Ano, ale ještě bych jeho informace doplnil/a
 - c. Ne, myslím si, že neinformuje vůbec

5. Zahnuje metodik prevence sociálně patologických jevů do minimálního preventivního programu syndrom CAN?
 - a. Ano
 - b. Ne

6. Je z pohledu kantora práce metodika prevence sociálně patologických jevů ve škole potřebná?
 - a. Ano, je
 - b. Ne, není
 - c. Jiná odpověď:

7. Máte ve škole umístěny schránky důvěry?
- a. Ano
 - b. Ne
8. Jsou žáci informováni o tom, že je u vás ve škole umístěna schránka důvěry?
- a. Ano, jsou informováni
 - b. Ne, nejsou informováni
9. Myslíte si, z pohledu kantora, že byste měl/a mít přehled o rodinné situaci svých žáků?
- a. Ano, je to velmi důležité
 - b. Ne
 - c. Jiná odpověď:
10. Jsou vyučující z Vašeho pohledu dostatečně informováni o problematice syndromu CAN?
- a. Ano
 - b. Ne
 - c. Jiná odpověď:

Příloha III.

Zdroj: MPSV ČR. Poznámka: Zaznamenány jsou počty případů týraných nebo zneužívaných dětí oznámených orgánu Sociálně právní ochraně dětí (ve vztahu ke každému dítěti je zaznamenán pouze jeden převládající typ týrání/zneužívání). zdroj: (<http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?ida=1003&idk=561>)

Počty týraných a sexuálně zneužívaných dětí ČR od roku 2000 až do roku 2010.

Počty týraných a sexuálně zneužívaných dětí v ČR			
Rok	Tělesné a psychické týrání, od r. 2009 také zanedbávání	Sexuální zneužívání, dětská pornografie, dětská prostituce	Celkem
2000	743	614	1357
2001	884	522	1406
2002	698	537	1235
2003	950	665	1615
2004	1028	698	1726
2005	1319	664	1983
2006	1008	585	1593
2007	1205	679	1884
2008	1239	739	1978
2009	3613	834	4447
2010	4963	824	5787
Celkem	17650	7361	19224

Věková struktura týraných a zneužívaných dětí: zdroj:

(<http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?ida=1003&idk=561>)

Věková struktura týraných a zneužívaných dětí v ČR v roce 2010		Počet dětí	
		tělesné a psychické týrání a zanedbávání	sexuální zneužívání, dětská pornografie a dětská prostituce
		<i>chlapci a dívky</i>	<i>chlapci a dívky</i>
Nahlášeno případů z toho	do 1 roku	315	0
	od 1 roku do 3 let	630	18
	od 3 do 6 let	809	85
	od 6 do 15 let	2560	612
	od 15 do 18 let	649	109
CELKEM v roce 2010		4963	824

